

Čítanka

ku potřebě žáků osmitřídnic

moravských zemských ústavů pro hluchoněmé

pro

II. až IV. třídu.

(I. díl.)

Sepsal

Antonín Schell,

učitel zemského ústavu hluchoněmých v Ivančicích.

PEDAGOGICKÁ KNIHOVNA
UČITELSKÉHO ÚSTAVU
V HRADCI KRÁLOVÉ.

Cena knihy nevázané 90 h, vázané 1 K.

Ve Vídni.

V ~~.....~~ školním knihoskladě.

1898.

Školní knihy, v ~~1944~~ školním knihoskladě vydané, nesmějí se
prodávati draž než za cenu na titulním jich listě udanou.

Všecka práva vyhrazena.

P

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA	
LEDVICKÉ FAKULTY	
LEDVICKÉ PÁLAVÉ	
SKLADNÍ	067911
INVENT. Č.	200981

1. Tabulka.

To je tabulka. Já mám též tabulku. Tabulka leží. Kamínek též (také) leží. Tabule neleží. Tabule stojí (visí). Tabulka je hranatá. Tabule je také hranatá. Tabulka je z břidlice. Co je též z břidlice? Břidlice je tvrdá. Tabulka má rám. Rám je ze dřeva. Tabule je též ze dřeva. Já si ostrouhám kamínek. Já píšu. Učitel se dívá. Já utírám tabulku. Tabulka je čistá.

Co máš? Kdo má též tabulku? Jaká je tabulka? Z čeho je tabulka? Co je též z břidlice? Co má tabulka? Z čeho je rám? Z čeho je tabule? Co je též ze dřeva?

2. Čítanka.

To je má čítanka. Moje čítanka je nová. Tvá čítanka je špinavá. Čítanka leží. Čítanka je hranatá. Čítanka má desky a listy. Listy jsou z papíru. Desky jsou z lepenky. Já otevírám čítanku. Já čtu nahlas. Učitel poslouchá. Já zavírám čítanku. Já schovávám čítanku.

Co je to? Co má čítanka? Jaká je čítanka? Z čeho jsou listy? Z čeho jsou desky? Co děláš?

3. Kalamář, péro.

Zde je kalamář. Kalamář je ze skla. Kalamář je okrouhlý a dutý. Tam je inkoust. Inkoust je černý.

Já mám péro a násadku. Péro je z ocele. Násadka je ze dřeva. Péro je tvrdé a špičaté. Já držím násadku. Já namáčím péro. Já píšu. Já mám hadr. Já utírám péro. Péro je čisté. Hadr je špinavý.

Co je to? Z čeho je kalamář? Jaký je kalamář? Jaký je inkoust? Z čeho je péro? Z čeho je násadka? Co držíš? Co namáčíš? Z čeho je hadr?

4. Obraz, zrcadlo.

To je obraz. To je zrcadlo. Já vidím obraz. Obraz je krásný. Obraz visí. Zrcadlo —. Obraz je hranatý. Zrcadlo je též hranaté. Obraz má rám. Zrcadlo má také rám. Zrcadlo je ze skla. Rám je z dřeva. Obraz má kroužek. Kroužek je ze —. Zrcadlo — kroužek. Pan N. má mnoho obrazů. Vy máte album. Tam jsou podobizny.

Co má obraz? Z čeho je zrcadlo? Z čeho je kroužek?

5. Učitel.

Já mám učitele. On se jmenuje pan —. On učí. Já se dívám. On se ptá. Já odpovídám. On poroučí. Já poslouchám. On chválí. Já se těším. On trestá. Já pláču. Učitel má hodinky. Hodinky jsou ze zlata. Učitel má vous. On je —.

6. Žák. Žačka.

N. je žák. Jest mu — let. On se učí. Žák má tabulku. On umí psátí. On má čítanku. On umí čísti. Žák umí psátí a čísti.

N. je žačka. Jest jí — let. Ona se učí. Žačka má čítanku a tabulku. Ona umí čísti a psátí. Žák má míč. On si smí hrátí. Žačka má loutku. Ona si smí hrátí.

Jak se jmenuje tvůj učitel? Co dělá? Co děláš ty? Jak se jmenuje ten žák? Kolik let je mu? Co má? Co umí? Jak se jmenuje ta žačka? Kolik let jest jí? Co má? Co umí?

7. Stůl.

Stůl je nábytek. On je ze dřeva. Stolař zhotovuje stoly. Stůl má desku a 4 nohy. On nemůže choditi. Já umím choditi. Deska je široká a hranatá. U stolu sedáme. U stolu čteme, píšeme, jíme, hraje si a pracujeme. Na stole leží kniha. Co též leží na stole? Co leží pod stolem? Stůl má truhlík? Co je v truhlíku? Zvedni stůl! To nemohu! Odnes ten stůl! To též nemohu. Utři stůl! To mohu.

Co je stůl? Co má stůl? Jaká je deska? Z čeho je stůl? Kdo zhotovuje stoly? Kde sedáš? Co děláš ještě u stolu? Co leží na stole? — pod stolem? Co je v truhlíku? Kdo má klíč od stolu?

8. Skříně.

Zde stojí skříně. Ona je u zdi. Skříně je nábytek. Skříně zhotovuje stolař ze dřeva. Stolař dělá také židle, rámy, plivátka, tabule, dveře, postele atd. Skříně má dveře a přihrádky. Skříně má také nohy. Ony jsou krátké. Na dveřích je zámek. On je ze železa. Kdo zhotovuje zámky a klíče? Z čeho? Klíč trčí v zámku. Já stojím u skříně. Otevři skříní! Co je ve skříní? Na skříní stojí —. Pod skříní je mnoho prachu.

Kde stojí skříně? Co je skříně? Kdo zhotovuje skříně? Z čeho? Kolik noh má skříně? Jaké jsou? Co trčí v zámku? Kdo dělá zámky a klíče? Co je ve skříní? Kdo otevřel skříní? Kde je mnoho prachu? Proč?

9. Jehla. Jehlice.

To je jehla. Jehly potřebujeme k šití. Slečna učitelka šije jehlou. Já ještě neumím šití. Kdo neumí šití? Jehla je z ocele. Ona je tenká a špičatá. Ona má ucho. V uchu je nit. Navlec nit do ucha!

Zde je jehlice. Jehlice potřebujeme k pletení. Já pletu jehlicí. Jehlice je také z ocele. Ona není špičatá. Ona nemá ucha. K pletení potřebujeme 5 jehlic.

10. Kladivo.

Kladivo je náčiní. Kladivem tlučeme. Stolař potřebuje kladiva. Kdo ještě? Kladivo je těžké. Proč? Ono je ze železa. Kladivo má rukojeť. Sekyra má topůrko. Zatluč hřebík! Uschovej kladivo!

11. Džbán. Sklenice.

Tam stojí džbán a sklenice. To jsou nádoby. Na čem stojí? Sklenice stojí u džbánu. Džbán je z —. On je okrouhlý. Sklenice je též okrouhlá. Zde je dno. Džbán je dole široký, nahoře úzký. Džbán má ucho. Sklenice nemá ucha. Džbán je plný. Voda je v něm. Co je voda? Sklenice je prázdná. Já mám žízeň. Já chci pít. Napij se! Piješ ze džbánu? Ne. Naleju si do sklenice. Voda teče ze džbánu do sklenice. Sklenice je plná. Nerozlij! Já piju. Voda přichází do úst. Já polykám vodu. A, to je dobré! A, ta je čerstvá! Já postavím sklenici ke džbánu. Džbán je prázdný. Kdo přinese vody? Odkud?

Co je džbán? Co je sklenice? Kde stojí? Co stojí u džbánu? Co má džbán? Z čeho je? Jaký je nahoře? — dole? Ukaž dno! Co je ve džbáně? Co chceš? Proč? Odkud teče voda? Kam? Jmenuj nápoje!

12. Chléb.

Chléb je pokrm. Jmenuj pokrmy! Chléb kupujeme u pekaře. Pecen chleba je za —. Pekař peče chléb z mouky a z vody. Těsto je měkké. Pekař udělá mnoho pecnů. Pec je horká. Pekař sází chléb do peci. Pak vyndává pecny z peci. Chléb má kůrku a střídu. Kůrka je hnědá a tvrdá. Střída je měkká. Kůrku jím rád(a). Chléb krájíme nožem. Chléb je dobrý. Chlebem se nasytíme. Neházej drobty na podlahu! Smeť drobty! Kdo je dostane?

Kdo peče chléb? Z čeho? Kde? Zač je pecen chleba? Kdo kupuje chléb? Kdo jej prodává? Co jíš raději, kůrku či střídu? Kdo rozdává chléb? Kdo krájí chléb? Kdy dostáváš chléb?

13. Tělo.

hlava — hlavy
vlas — vlasy
čelo — čela
oko — oči
nos — nosy
— ústa

pysk — pysky
zub — zuby
jazyk — jazyky
brada — brady
líce — líce
ucho — uši.

Mám tělo. Hlava spočívá nahoře na krku. Ona je kulovatá a tvrdá. Na hlavě rostou vlasy. Mé vlasy jsou —. Tvé vlasy jsou —. N. stříhá vlasy. Ony opět rostou. Vlasy česáme hřebenem. Mám 2 oči. Mé oči jsou —. Tvé oči jsou —. Očima se dívám. Mám nos. Nosem čichám. Růže voní. Hněj smrdí. Mám ústa. Ústy mluvím, jím a piju. Pysky jsou červené a měkké. V ústech mám mnoho zubů. Ony jsou bílé a tvrdé. Zuby kousáme pokrmy. V ústech mám jazyk. On je červený a měkký. Jazykem chutnám. Muži mívají na

bradě vousy a pod nosem kníry. Já nemám vousů. Na hlavě mám 2 uši. Ušima slyšíme. Já neslyším. Já jsem hluchý (á). Pan N. slyší. On není hluchý.

— prsa	loket — lokty
paže — paže	— záda
prst — prsty	ruka — ruce
břicho — břicha	noha — nohy
koleno — kolena	chodidlo — chodidla
lýtko — lýtky	nehet — nehty.

Prsoma dýchám. V prsou je srdce; ono tluče. V žaludku jsou pokrmy. Na pažích jsou ruce. Mám 2 paže a 2 ruce. Na prstech rostou nehty. Nehty stříháme. Mám 2 nohy. Nohama chodím, běhám, skáču a tančím. Na noze jest chodidlo a na chodidle 5 prstů. Na těch rostou také nehty.

Kde je hlava? Jaká je —? Co roste na hlavě? Jaké jsou tvé vlasy? — mé vlasy? Kdo ti stříhá vlasy? Čím si česáš vlasy? Kolik očí máš? Čím se díváme? Čím čicháme? Co voní? Co smrdí? Čím jíš? Co jíš? K čemu potřebujeme zubů? Máš bolení zubů? Kde je jazyk? Vyplázni jazyk! Čím slyšíme? Slyšíš ty také? Co je na pažích? Kolik paží máš? Kolik rukou máš? Kolik prstů máš? Co činíme rukama? Kolik noh máš? — chodidel máš? Co činíme nohama?

14. Oděv. Prádlo.

Košile — košile	kabát — kabáty
— podvlékačky	vesta — vesty
ponožka — ponožky	— kalhoty
punčocha — punčochy	klobouk — klobouky
kapesník — kapesníky	čepice — čepice
ručník — ručníky	bota — boty
šátek — šátky	sukně — sukně

límeč — límece	zástěra — zástěry
čepce — čepce	— rukavice
kazajka — kazajky	plášť — pláště.

Klobouk je oděv. Kloboučník zhotovuje klobouky. Klobouky jsou z plsti nebo ze slámy. Můj klobouk je z —. Klobouk nosíme na hlavě. Košili nosíme na trupu. Košile je bílá. Ona je z plátna. Slečna N. a N. šijí košile. Děvečky perou košile. Kabát je ze sukna. Kabáty zhotovuje krejčí. Na nohou nosíme ponožky (punčochy). Děvčata pletou punčochy. Já neumím pléstí. Na chodidlech nosíme boty. Ony jsou z kůže. Boty zhotovuje obuvník. Mé boty jsou roztrhané. Dozorce spravuje boty. Dozorkyně neumí boty zašívati.

Z čeho je klobouk? Kdo zhotovuje klobouky? Jaký je tvůj klobouk? Co nosíme na hlavě? — na trupu? na nohou? na chodidlech? na rukou? Z čeho je košile? Jaká je? Kdo ji dělá? Z čeho jsou punčochy? boty? šaty? Kdo zhotovuje kalhoty? šaty? Kdo nosí kabáty? šaty? kazajky? zástěry? klobouky? punčochy? ponožky? čepce? čepice? vesty? atd.

Kdy?

Dni se jmenují: neděle, pondělí, úterý, středa, čtvrtek, pátek, sobota.

Co je dnes? Co bylo včera? Co bude zítra?

Kdy? V neděli, v pondělí, v úterý, ve středu, ve čtvrtek, v pátek, v sobotu.

Kdy? Ve dne, v noci, ráno, v poledne, odpoledne, večer.

Ve dne pracují lidé, v noci odpočívají.

1 hodina, 2 hodiny, 3 hodiny, 4 hodiny, 5 hodin, 6 hodin, 7 hodin atd.

Kolik je hodin? Je jedna hodina. Jsou dvě hodiny. Jsou tři hodiny. Jsou čtyři hodiny. Je 5 hodin. Je 6 hodin atd.

Kdy? (O kolika hodinách?) O jedné hodině. O dvou hodinách O třech hodinách. O čtyřech hodinách. O pěti hodinách. O šesti hodinách atd.

Kdy?

Ráno o 6 hodinách vstáváme.

" " 7 " snídáme.

" " 8 " chodíme do učíren.

" " 10 " dostáváme chléb.

" " 11 " bývá po vyučování.

V poledne o 12 hodinách obědváme.

" " 1 hodině se procházíme v zahradě.

" " 2 hodinách chodíme do učíren.

" " 4 " svačíme.

Večer " 5 " se učíme (píšeme).

" " 7 " večeříme.

" " $1\frac{1}{2}$ 9 " chodíme spat.

Kdy vstáváš? Kdy chodíš do učírny? Kdy končí vyučování? Kdy dostáváš chléb? Kdy snídáš? Kdy obědváš? Kdy svačíš? Kdy večeříš? Kdy chodíš spat? Kdy chodíš na procházku? Kdy kreslíš? Kdy míváš tělocvik? Kdy bývá psaní? Kdy chodíš do kostela? Kdy svítí slunce? Kdy svítí měsíc?

15. Učírna.

To je učírna. My máme — učíren. Učírna má 4 stěny, podlahu, strop, dvěře a okna. Okny vniká světlo do učírny. Učírna je světlá. Kde bývá tma? Proč? V učírně stojí kamna, stůl, pulty, židle, skříně a tabule. Na stěnách visí obrazy a teploměr. U nás je — učitelů. Učitelé se jmenují: —, —, —. Učitelka

se jmenuje —. Žáci a učitelé jsou ve třídách. Ráno o — hod. přicházejí do tříd. Učitel učí. My se učíme. Učitel se ptá. Žáci odpovídají. Učitel poroučí. My posloucháme. My se učíme mluvení, psaní, čtení, počítání, kreslení, tělocviku. Máme školní věci: tabulku, kamínek, písanku, čítanku, péro, pěník, tužku, početnici. Kamínkem píšu na tabulce. Pérem píšu v písance. Učitel píše na tabuli křidou.

Kolik učřen máme? Kolik učitelů máme? Jak se jmenují? Kolik žáků je zde? Kolik oken má naše učřna? Co dělá učitel? Co dělají žáci? Čemu se učíš?

16. Žák.

Já jsem žák.	Ty jsi žák.
„ „ chlapec.	„ „ chlapec.
„ „ holka.	„ „ holka (děvče).

My jsme žáci.

„ „ chlapci.

„ „ holky (děvčata).

Já se jmenuju —. Ty se jmenuješ —. Mně jest — let. Tobě jest — let. Já jsem z —. Ty jsi z —. Tvůj otec je —. Můj otec je —. Ty jsi můj spolužák (má spolužačka). Ty se učíš se mnou. Pan — mne učí (tebe učí, nás učí). Ty jsi — než já. Tvé vlasy jsou —. Mé vlasy jsou —. Tvé oči jsou —. Mé oči jsou —.

Já se chci učiti. Ty se chceš učiti. My se chceme učiti. Já umím psáti. Ty umíš psáti. My umíme psáti. Já musím býti pilný (á). Ty musíš býti pilný (á). My musíme býti pilni (y). Já nesmím lháti. Ty nesmíš lháti. My nesmíme lháti.

17. Dvěře.

Učírna má dvěře. Ty jsou ze dřeva. Jsou hnědě natřeny. Dvěře zhotovuje stolař. Natěrač natírá dvěře. Dvěře mají zámek. Ten je ze železa. Zámky zhotovuje zámečník. Dvěře otevíráme a zavíráme. Otevři je! Zavři je! Dveřmi vcházíme a vycházíme. Klíčem lze dvěře zamknouti. Otočím klíčem. Ty nemůžeš ven. N. nemůže sem. Já odemknu. Dveřmi nesmíme třískati. Já přidržuju dvěře. Dvěře jsou pootevřené. Vítr je zavře. To je nepříjemné!

Kdo zhotovuje dvěře? Z čeho? Kdo zhotovuje zámky? Z čeho? Kde trčí klíč? Čím zamykáme a odemykáme dvěře? Kudy vcházíme do učírny?

18. Kamna.

V učírně stojí kamna. Ona jsou ze železa. Doma máme též kamna. Ty jsou z —. Kamna stojí u zdi na podlaze. Já nemohu kamna odnésti. Který kus nábytku můžeš odnésti? Kamna mají dvířka, mřížku, popelník a troubu. V zimě bývají kamna teplá. Od čeho? Od ohně. Topič topí ráno v učírně. Zápalkou rozdělá oheň. V kamnech topíme uhlím. Doma topíme dřívím. Kdo nakupuje dříví a uhlí? Kouř vchází troubou do komína, pak ven. Popel propadává mřížkou do popelníku. Kamna jsou užitečná. Proč? Protože zahřívají světnici.

Kde stojí kamna? Z čeho jsou? Co mají? Kdo udělal troubu? Kdo topí v kamnech? Kdy? Čím? Kam vchází kouř? Kam padá popel? Jaký je? Kdy nebývají kamna teplá?

19. Rodina.

Pan N. je otec. Paní N. je matka. Pan N. a paní N. mají děti. Pan N. a paní N. jsou rodiče. Dítě,

chlapec, děvče, mladík, slečna. Já mám též rodiče. Můj otec se jmenuje —. Má matka se jmenuje —. Pan N. má — děti; on má — syny a — dcery. Já jsem syn (dcera). Já mám — bratry. Já mám — sestry. Jak se jmenují? Já mám dědečka. On se jmenuje —. Já mám stařenku. Ona se jmenuje —.

Rodiče milují své děti. Děti mají poslouchati svých rodičů. Rodiče učí děti modliti se a pracovati. Oni dávají svým dětem pokrm, nápoj a oděv. Rodiče posílají děti své do školy. Oni se starají o své děti. Služka pomáhá matce. Pacholek pomáhá otcí.

20. Světnice = Pokoj.

Rodina bydlí ve světnici. Světnice má — zdi, podlahu, strop, — okna a dvěře. Okny vniká světlo do světnice. U oken jsou záclony. Záclony vytahujeme a spouštíme. Kdy otevíráme okna? V koutě stojí kamna. Z čeho jsou? Všechna kamna nejsou z —. V zimě topíme v kamnech. Jmenuj nábytek v pokoji! Který je ze dřeva? — ze skla? — ze železa? Na zdi visí hodiny. Ony ukazují, kolik je hodin, 1 hodina, 2 hodiny, 3 hodiny, 4 hodiny, 5 hodin atd. Kolik hodin je teď? Hodiny mají závaží a kývadlo. Hodiny natahujeme. Na stěnách visí obrazy. K čemu? Pro ozdobu pokoje. Nad stolem visí lampa. Večer rozsvěcujeme lampu. Ona osvětluje pokoj.

Matka a děti zdržují se nejvíce v pokoji. Matka pracuje. Ona učí děvčata také pracovati: plésti, háčkovati, šíti. Malé děti si hrají. Večer se děti učí svým úlohám ve světnici. V poledne a večer přichází otec také do pokoje. Proč?

Z kterých částí skládá se pokoj? Kolik oken a dveří má? Kde stojí kamna? Kde visí lampa? — hodiny? — obrazy? — záclony? — zrcadlo? Co ukazují hodiny? Kdo je natahuje? Co dělá matka? Koho učí? Co dělají děti?

21. Oběd.

O 12 hod. obědváme. O — hod. ráno snídáme. O — hod. večer večeříme. O — hod. odpoledne svačíme. Kuchařka (matka) vaří polévku, příkrm a maso. Kde se vaří pokrmy? N. prostřel. Lidé přijdou do pokoje. Postaví se okolo stolu. Na stole stojí mísa s polévkou. Kouří se z ní. Co ještě stojí na stole? Co na něm leží? Před jídlem se modlíme. Pak si lidé sednou na židle. Matka nabírá polévku. Já podávám svůj talíř. Já mluvím: „Prosím o polévku. Děkuji.“ Polévku jídáme lžící. Otec krájí maso. N. rozdává maso. Já dostanu také kousek masa. Maso krájíme nožem a vidličkou je jíme. Kdo rozdává příkrm? Maso jídáme s příkrmem. Lidé se najedli. Jsou syti. Pak vstanou. Pomodlí se a jdou od stolu.

Kdy obědváme? Kdy večeříme? Co snídáme? Kde jídáme? Kdo vaří pokrmy? Kde? Kdo prostírá? Co děláme před jídlem? Kdo nabírá polévku? Kdo rozdává maso? Čím jídáme polévku? maso? mléko? zelí? Co děláme po jídle? Co jídáš o 10 hod.? o 4 hod.? večer?

Jmenuj příbor! Lžice, vidlička, nůž.

Jmenuj nádobí! Talíř, mísa, šálek.

Jmenuj pokrmy! Polévka, maso, omáčka, brambory, buchtý, knedlíky, hrách, čočka, zelí atd.

Jmenuj masa! Hovězí maso, telecí maso, vepřové maso, uzené maso, skopové maso atd.

Jmenuj polévky! Nudlová polévka, krupicová polévka, rýžová polévka, kroupová polévka atd.

Jmenuj zeleniny! Zelí, špinát, salát, brukev, kapusta, kardiol, zelená fazole atd.

Jmenuj koření! Sůl, pepř, skořice atd.

22. Hra.

Známe různé hračky: míč, loutka, obruč, dřevěný křůň, bič, vozík atd. My máme též hračky. Kde hývajjí uschovány? Mnohé hračky jsou ze dřeva, na příklad: obruč, křůň atd. Jiné opět jsou z olova, na př.: vojáci. A opět jiné jsou z kaučuku, na př.: míč, loutka. Od koho jsi dostal (a) míč, loutku? bič?

Ve svátky a prázdné dni si hráváme. Děvčata přinesou své loutky a oblékají je, pak je zase svlékají. Chlapci nehrají si loutkami. Oni hrají si raději míčem nebo s vojáky.

V létě hráváme si venku. Děti hrají si „na schovávanou“, „na slepou bábu“, „kočka a myš“, „na bednáře“. Jeden chlapec hraje míčem; jiný žene před sebou obruč. Jedni chlapci hrají na vojáky, jiní „na schovávanou“. Jedno děvče skáče přes šňůru, jiné chodí na dřevěných nohách. Všecky děti jsou vesely.

V zimě vozí se děti na saňkách a klouzají se na ledě. Jeden chlapec sedí na saňkách, druhý saňky tahá. Také sněhuláka dělají si děti a házejí sněhovými hrudami.

Kdo hrává loutkou? s vojáky? Kde hrají děti míčem? — na schovávanou? — na bednáře? Kde se klouzáme? Kde se vozíme na saňkách? Kdy bývá led a sníh? Jmenujte hrv ve světnici! venku! v létě! v zimě! Jmenujte hračky!

23. Lampa.

Lampa visí nad stolem, nebo stojí na stole. Lampy kupujeme v obchodě. Lampa má nádržku. Ona je ze skla nebo z plechu. Lampa má hořák a cylindr. V nádržce jest petrolej a knot. Ve skleněné nádržce lze petrolej viděti. Nádržka je neplná. V plechové nádržce nelze viděti oleje. Z čeho je knot? Knot sahá až do hořáku. Knot lze vytáhnouti a zatáhnouti. On je vždy petrolejem prosáknut.

Večer bývá tma. Potřebujeme světla. Lampu rozsvěcujeme každý den. . . . denně. Kdo rozsvěcuje lampy? Čím? Já nesmím rozsvěcovati. Napřed je malý plamen, potom je velký plamen. Cilindr je ze skla. On bývá horký od plamene. Cilindr často pukne. Kolem cilindru je bílé sklo (mléčné sklo). To je stínítko.

Olej, petrolej, plyn, svíčka, elektrické světlo.

Kde visí lampa? Kde stojí lampa? Z čeho je nádržka? — cylindr? — stínítko? Kdy rozsvěcujeme lampy? Kde se svítí plynovým světlem? — elektrickým světlem? — voskovými svíčkami? Kde kupujeme petrolej? Které světlo svítí jasněji, lampa či plyn?

24. Peníze.

To jsou peníze. Jsou v peněžence. Vy máte peníze. Já nemám peněz. Před tím jsem měl (a) peníze. N. mi dal (a) peníze.

Koupil (a) jsem si —. Můj otec má také peníze. Toto je 1 haléř z mědi; toto je dvouhaléř (krejcar) z —; toto je desítihaléř z niklu; toto je dvacíthaléř

z —; toto je koruna ze stříbra; toto je jeden zlatý čili 2 koruny ze stříbra; toto je 5 zlatých čili 10 korun z papíru; toto je 10 zlatých čili 20 korun z —. Na některém penízi vidíme hlavu. Kdo je to? To je císař pán? Jak se jmenuje?

Za peníze kupujeme pokrm a oděv. Doma kupuji všelico: sůl u kupce, maso u řezníka, kávu u —, cukr u —, uzenky u —. Já zaplatím. Pan N. čítá peníze.

Bohatí lidé mají mnoho peněz. Chudí mají málo peněz. Žebráci žebrají peníze.

Z čeho je tento peníz? Máš peníze? Co si koupíš? Co kupuješ u pekaře? Zač je pecen chleba? Co kupuješ u řezníka? Umíš čítati peníze? Kdo má mnoho peněz? málo peněz? Co dělá žebřák?

25. Chlapec s chlebem.

Chlapec dostal od matky kousek chleba. To bylo v létě. Bylo právě poledne. Bylo velmi teplo. Chlapec vyšel na dvůr. Lehl si na slámu. Zaspal. Chléb držel v ruce. Slepice viděla chléb. Ona se přiblížila ke chlapci. Zobala do chleba. Chlapec se probudil. On se podivil.

Kdo dostal kousek chleba? Kdo dal chlapci kousek chleba? Kdo vyšel na dvůr? Co měl v ruce? Kdo uviděl chléb? Kdo zobal do chleba? Kdo se podivil?

26. Děvče a husy.

Děvče dostalo kousek chleba. Vyběhlo na ulici. Dvě husy přišly. Otevřely své zobáky a štěbetaly. Chtěly mítí chléb. Pak přišla ještě jedna a potom

ještě jedna husa. Mnoho hus tam bylo. Děvče se bálo. Drželo chléb vzhůru. Velmi plakalo. Husy neodešly. Bratr ji slyšel plakati. On honem přiběhl. Odehnal husy. Děvče bylo rádo.

Co dostalo děvče? Kdo přišel k děvčeti? Kdo štěbetal? Kdo chtěl chléb? Kdo se bál? Kdo plakal? Kdo uslyšel pláč děvčete? Koho odehnal? Kdo byl rád?

27. Pes.

Pes je zvíře. Žije v domě. On je domácí zvíře. Štěnata ssají. Pes je ssavec. Má hlavu, trup, 4 nohy a ocas. Tělo jeho pokryto jest srstí. Hlava psí je podlouhlá. Jeho srst jest krátká nebo dlouhá, jemná nebo hrubá, hladká nebo kudrnatá. Pes má silné zuby. Jeho jazyk je dlouhý a hladký. Nos má vždy studený a vlhký. Uši má vzpřímené nebo svislé. Ocas mívá vzhůru zahnutý. Živí se chlebem, masem, příkrmy a jiným. Co žere nejraději? Pes má velmi bystrý sluch a čich. On štěká, vrčí, vyje a kousá. Vrtí ocasem. Provází svého pána a střeže dům. Co dělá řeznický pes? — ovčácký pes? — myslivecký pes? Pes jest velmi chytré zvíře. On je užitečný. Každý pes má jméno. Pán volá psa jménem. Pes to slyší a poslouchá. Jak se jmenuje náš pes? Jaký je? Jak velký je? Jak stár je? Jmenuj ssavce!

Co je pes? Jaký je? Co má? Jaká je jeho hlava? Jaká je jeho srst? — zuby? — jazyk? — nos? — uši? Co činí pes? — Jaký je? Co dělá pán?

28. Slepice.

Slepice je pták. Má zobák, peří, 2 křídla a dvě nohy. Umí létati a běhati. Já neumím létati. Proč ne?

Nemám křidel. Slepice žere zrní, chléb, brambory atd. My máme slepice a kohouta. Kohout jest větší než slepice. Má na hlavě červený hřeben. Peří má strakaté a ocas zahnutý. On kokrhá. Slepice snáší vejce. Vejce jsou záživná. Slepice běhají po dvoře. Hrabají a hledají potravu. Na slepice voláme: pipipi! Ony přiběhnou. Dáme jim zrní.

V létě nesmějí slepice hrabati v zahradě. To by škodilo rostlinám. Večer zalézají slepice do kurníku. Ony spávají na bidle. Kvočna; kuřata; slepice; kohout.

Co je slepice? Co má? Co dělá zobákem? — nohama? — křídlo? Umiš ty létati? Proč ne? Kolik slepic máme? Kolik kohoutů? Jaký je hřeben kohouti? Jaké je jeho peří? Jak křičí? Co dělá slepice? Jak křičí kráva? — ovce? — osel? Co dělá kůň? koza? čáp? husa? Co snáší slepice? Co má vejce? Jaké je? Co žere slepice? Jmenuj ptáky!

29. Moucha.

Podívej se, zde letí moucha! V létě bývá mnoho much. V zimě nevidíme much. Moucha má hlavu, prsa, zadek, křídla a 6 noh. Křídla jsou velmi jemná. Moucha může se na stropě pohybovati a na tabulích v okně vzhůru dolů lézti. To já nemohu. Moucha sedá leckam: na stůl, na stěnu, na obrazy, na zrcadlo, na talíř, na ruku, na nos. To je nepřijemné. Moucha je protivná a drzá. Mouchu lze do ruky chytiti. Kdo to umí? Mouchy ničíme jedem. Křídélka a nohy nesmíme muchám vytrhovati. To bolí. Ona cítí bolest, jako já. Moucha je hmyz. Jmenuj hmyzy!

Co je moucha? Kdy bývá mnoho much? Kdy ne? Kolik křidel má moucha? Kolik noh? Kdo má také 2 křídla? — 6 noh? Jaká jsou její křídélka? Kam sedá moucha? Kudy se může pohybovati? Co nesmíme? Čím zabíjíme mouchy?

30. Kuchyně.

Kuchyně jest místnost. Nalézá se ve sklepišti. Tam vaří se pokrmy. Ráno —, v poledne —, večer —. V kuchyni stojí krb. On není ze dřeva, nýbrž ze železa. Nad krbem nachází se komín. Komínem uniká kouř. Komín bývá vždy černý. V krbu je oheň. Napřed rozdělá služka oheň, pak postaví hrnce, kastroly a pánve na krb. Voda v hrncích se vaří. Vystupuje pára. Polévka a příkrmy se vaří. Telecí a vepřové maso se peče.

Buchty se také pekou. Některé věci se smaží. V krbu je trouba. Tam se pekou různé pokrmy.

V kuchyni stojí stůl a skříně. Ve skříní jsou všeliké kuchyňské potřeby. Jmenuj je! Ve skříní jsou také truhlíky. Co je v těch? Na zdi visí mnohé nádoby. Jmenuj je! U kuchyně se nádoby myje.

Co je kuchyně? Kde je? Kdo je tam? Co dělá kuchařka? Jak se jmenuje? Kdo vaří u vás? Z čeho je náš krb? Čím topíme? Co stojí na krbu? Z čeho jsou hrnce a kastroly? Co se smaží? Co se peče? Co se vaří? K čemu je trouba? Kde (u koho) kupujeme zeleniny? — vejce? máslo? — maso? — kávu? — cukr? — mléko? — mouku? Zač je kilo masa? — másla? — kávy? — soli? — cukru? — mouky? — litr mléka?

31. Ložnice.

Ložnice jest také místnost. Napřed přijdeme z chodby do umyvárny a odtud do ložnice. V ložnici stojí postele. Ty jsou ze železa. Všecky postele nejsou ze železa. Jsou také dřevěné postele. V posteli nalézá se slamník. Na slamníku jest poslámka. Pak jsou tam

2 polštáře, jeden slaměný a jeden žiněný. A nahoře jest pokryvka.

Večer býváme unavení a ospalí. Jdeme spat. Svlečeme si šaty a položíme je na skříňku u postele. Lehnu si na slamník a pokryvkou se přikryju. Hlava spočívá na polštářích. Před spaním se pomodlím.

Ráno nejsme unaveni, jsme zotaveni. Vstaneme. U ložnice je umyvárna. Tam jsou umyvadla. U umyvadel leží mýdlo. Kartáček si vezmu. Umyju se a učešu se. Potřebuji také ručníku. K čemu?

Co je ložnice? Kde je —? Co je v ní? Z čeho jsou postele? Co se v nich nalézá? Jmenuj části postele! Co je ve slamníku? — v polštářích? Z čeho je poslámka? Kdy chodíme spat? Kam kladeš své šaty? Kdy vstáváme? K čemu potřebujeme mýdla? — hřebene? — ručníku? — kartáčku?

32. Dům.

Dům je budova. Má zdi z kamene nebo z cihel. Na těch spočívají trámy. Dům má — poschodí (patra). Nahoře na domě nalézá se střecha. Zdi jsou kolmé; střecha je šikmá. Dům je krytý —. Na střeše nacházejí se komíny. Z komínů vychází kouř, ale ne vždy. Kdy vychází z komína kouř? Pod střechou je půda. Dům sestává z rozličných místností: ze světnice, z kuchyně, z komory, ze sklepa, síně atd. Dům má dvěře a okna. Na noc zamykají se dvěře. Ráno se opět otevírají.

V domech bydlí lidé. Domy jsou obydlí lidská. Bouda není lidským obydlím. Kdo staví domy? Domy bývají velké nebo malé. Některé domy jsou nové, jiné staré. Náš ústav je —. Náš dům je —. Bohatí lidé mívají velké domy. Chudí lidé bydlí v chatrčích.

Co je dům? Kde stojí? Z čeho jsou zdi? Jaké jsou zdi? Jaká je střecha? Co je v domě? — na střeše? Kolik poschodí má dům? Kdy se dům zamyká? — odemyká?

33. Pták.

Na stromě seděl pták. Byl krásný. Děvče vidělo toho ptáka. Chtělo jej mít. Přineslo klec. Otevřelo dvířka u klece. Drželo klec vzhůru a volalo: „Pojď, ptáčku, pojď do mého domečku!“ Ptáček odpověděl: „Ne ne, nechci. Chci zůstat na svobodě. To je příjemné. Zajetí je nepříjemné.“

Kde byl pták? Jaký byl? Kdo jej viděl? Co přineslo děvče? Co s ní dělalo? Jak volalo? Co měl pták udělati? Co řekl?

34. Zahrada.

Zahrada je kus země (pozemek). Bývá blízko domu. Obehnána bývá zdí nebo plotem. Dveřmi vcházíme do zahrady. Zahrada rozdělena jest v záhony. Mezi záhony jsou chodníky. V zahradě jsou také cesty. Ty jsou — posypány.

V zahradě pracuje zahradník. On sází salát, brukev, kapustu, zeli, okurky a jiné zeleniny. Také stromy ovocné i ozdobné stojí v zahradě.

Keře ovocné i ozdobné jsou tam též. Mnohé květiny sázíme do zahrady pro ozdobu, n. př.: sněženku, fialku, kosatec, macešku, tulipán, rezedu, karafiát, slunečnice atd. Květiny vydávají příjemnou vůni. Mnohé květiny mají krásné barvy a proto se rádi na ně díváme. Některé květiny kvetou na jaře a sice: —. Mnohé květiny kvetou v létě a sice: —. Jiné kvetou

na podzim a to: —. V zimě není v zahradě ničeho. Je prázdná.

Jmenuj ovocné stromy! ozdobné stromy! Jmenuj keře! Na jaře zahradník čistí stromy a stříhá keře. Se stromů uřezuje také suché větve.

Ke práci potřebuje zahradník všelikého náčiní: rýče, lopáty, hrabí, roubíku, šňůry, konve, motyky, koše, pily, koleček, nože atd.

V zahradě stojí také letohrádek. K čemu?

Kde je zahrada? Co je zahrada? Čím je obehnána? Kudy vcházíme do zahrady? Co jest mezi záhony? Čím jsou cesty posypány? Kdo pracuje v zahradě? Kdy? Co sází zahradník? Co seje? Co čistí? K čemu pěstujeme zeleniny? — květiny? Kdy bývají třešně zralé? — rybíz? — jablka? — hrozny?

Jmenuj ovocné stromy! ozdobné stromy! ovocné keře! ozdobné keře! zeleniny! květiny! plody! zahradnická náčiní!

35. Pes a kočka.

V zahradě byl pes. Černá kočka vběhla do zahrady. Pes ji viděl. Běžel za ní. Chtěl kočku chytiti a pokousati. Kočka běžela ke stromu. Honem vylezla na strom. Pes chtěl také na strom lézt. Vyskakoval na kmen. Nemohl se na strom dostat. Kočka seděla nahore. Pes stál dole. Koukal se nahoru a štěkal. Kočka se nebála. Zůstala tam dlouho. Pes odešel.

Kde byl pes? Jaká kočka přišla? Odkud? Kam? Kdo ji viděl? Co chtěl? Co učinila kočka? Kam vylezla? Co nemohl pes? Co dělal? Kde zůstala kočka? Kdo odešel? Čí nepřítel jest pes?

36. Keř růžový.

V zahradě jest mnoho růžových keřů. Zahradník je tam zasadil. Pan ředitel je koupil. Zahradník je na

jaře čistí, dává k nim kolíky a přivazuje je na ně. Růžový keř má v zemi četné tvrdé kořínky. Nad zemí vidím tenké kmeny. Nahoře jsou větve, ratolesti, listí, poupata a květy. Větve a ratolesti mají špičaté trny; ty píchají. Vejčité listy růžové jsou na okraji pilované. Květ má mnoho plátků; jest červený nebo bílý nebo žlutý a voní příjemně. Kde kdo má růže rád. Ony kvetou v létě. Jmenuj jiné keře!

Co je růže? Kde roste? Jaké jsou její kořínky? Jaké jsou kmeny? — listy? — květy? Kdy kvete růže? Máš rád (a) růži. Proč? Kde máme růže? Kdo je smí trhati? Smíš ty také trhati růže?

37. Jabloň.

Jabloň stojí v zahradě. Jabloně bývají také na poli a u silnice. Jabloň má kořen, kmen, větve, ratolesti, listí, květy, plody a korunu. Jabloňový kmen jest tlustší a pevnější než kmen keře růžového. Vně má šedou a drsnou kůru, vnitř tvrdé dřevo. Větve jabloňové bývají obyčejně křivé. Na nich vyrůstají přechetné ratolesti, a na těch jsou opět listy a plody — jablka. Napřed byla jabloň mladá a slabá, nenesla ovoce; teď nese ovoce. Konečně uschne; pak se vykopá a spálí.

Na jaře bývá jabloň květem obsypána. Květy jsou růžově načervenalé. V létě rostou jablka. Na podzim bývají jablka zralá. Jablka trháme nebo třeseeme. Zralá jablka jsou zdravá. Jsou zelená, nažloutlá nebo načervenalá. Jsou šťavnatá, tvrdá nebo měkká, sladká nebo kyselá. Jablko má stopku, slupku, jádra a dužninu. Jablka můžeme jísti syrová; ale jídáme též pečená jablka. Přidáváme je k rozličným

pokrmům. Připravuje se z nich ovocné víno (ovocňák, jablečák). Jablka mají nejvíce chuť nákyslou; ale máme také sladká jablka. Jablka dají se dlouho držeti. (Mikuláš. Vánoční stromek.)

Kde roste jabloň? Co má? Jaký je kmen? Jaké jsou větve? — ratolesti? — listy? — květy? — plody? Jaké je dřevo? Jaká je kůra? Kdy kvete jabloň? Jaké květy má? Jaké květy má hrušeň? Kdy rostou jablka? Kdy bývají zralá? Co má jablko vně? — vnitř? Co má třesně uvnitř? Jaká jsou jablková jádra? Můžeme jablka jísti syrová? Co můžeme jísti syrové? Kam se uschovávají jablka? Co se připravuje z jablek?

C. K. ŮSTAV

38. Buď opatrný! **KU VZDĚLÁNÍ UČITELŮ v Hradci Králové.**

Jeník byl v zahradě. Viděl tam krásného motýle. Chtěl jej chytiti. Pronásledoval jej. Motýl byl opatrný. Jeník ho nemohl chytiti. On se zlobil. On pravil: „Já musím toho motýle předce dostat.“ Motýl seděl na květině. Jeník sundal s hlavy klobouk. Chtěl jej kloboukem zakryti. Mezi chlapcem a motýlem byl příkop. Jeník díval se pořád jen na motýle. Příkopu nespatriil. Až najednou octnul se ve příkopě. Oblek jeho byl celý umazaný. Jeník byl neopatrný.

Kdo byl v zahradě? Koho viděl? Co je motýl? Co chtěl Jeník? Co učinil? Co nemohl? Jaký byl? Co řekl? Čím chtěl zakryti motýle? Čeho neviděl? Kam spadl? Jaké měl šaty? Jaký byl?

39. Dobrý bratr.

Toník stál u dveří susedovy zahrady. Soused právě sklízal ovoce. Zavolal chlapce do své zahrady a daroval mu 2 krásné broskve. Toník byl velmi rád

a poděkoval sousedovi. On si myslil: „Ty broskve budou dobře chutnati.“ On je však sám nesnědl. Vložil je do klobouku a spěchal domů.

Toník měl 2 malé sestřičky. Ty byly nemocny. Přiblížil se k posteli a dal každé z nich jednu broskev. Ony je s chutí snědly. Toník seděl na posteli a měl z toho velkou radost. On miloval své sestřičky a způsobil jim potěšení.

Kdo sklízel ovoce? Kde stál Toník? Kdo jej spatřil? Co dostal? Co s nimi učinil? Komu je daroval? Proč ležely sestřičky? Co jim chutnalo?

40. Louka.

U vsi rozprostírá se louka. Louka jest také pozemek. Louky neoráme ani neosíváme. Louka bývá pouze pohnojována a zavlažována. Voda malého potoku často bývá vedena loukami. Na jaře roste tráva na louce. Tenkrát jsou louky krásné. Mezi travou nachází se také mnoho květin; tyto jsou různých barev. Pilné včeličky a pestří motýlkové poletují nad květinami. V trávě skáčí žáby. V zemi ryje krtek. Dosáhla-li tráva dostatečné výšky, poseká a rozhází se, aby uschla. Usušená tráva zve se seno. Seno sváží se do stodoly nebo na půdu. Brzy po senoseči rostou trávy a květiny znovu. Na konec léta podruhé se sekou a poskytují otavy.

Co roste na louce? Kdy roste tráva? Jaká je tenkrát louka? Jmenuj luční květiny? Kdo seká trávu? Čím? Jaká je tráva napřed? Jaká je potom? Od čeho? Jak zve se suchá tráva? Jaké je seno? Kam uschováváme seno? Kdo žere seno?

Kdo létá nad květinami? Co dělají včeličky? Kteří hmyzové ještě lítají nad květinami? Které zvíře žije v zemi? Jaký je krtek? Komu je podoben? Co dělá krtek? Čím? Jaké jsou ponravy? Proč? Jaký je krtek? Proč? Která zvířata skáčí po louce? Jaké jsou žáby? Měl(a) jsi už v ruce kobytku? žábu?

41. Procházka.

Bylo léto. Venku bylo teplo. Otec pravil svému malému synovi: „Karle, vezmi klobouk; půjdeme na procházku!“ Karel se těšil. Chopil svého milého otce za ruku. Poskakoval radostí.

Na poli pilní lidé pracovali. Krásní ptáčkové poletovali. Na pastvisku pásly se ovce. Mnoho krásných květin tam kvetlo.

Ty Karla velmi zajímaly. Natrhal si jich. Byly mezi nimi: pampelišky, sedmikrásy, chrpy a j. Otec a syn sedli si pak do chládku pod strom. Karel udělal z natrhaných květin hezkou kytičku. Daroval ji své matce. Ta měla velkou radost.

Jak bylo venku? Co řekl otec Karlovi? Co měl Karel učiniti? Jaký byl? Kam šli oba? Co dělali lidé? Kdo poletoval? Kde byly ovce? Kde kvetly květiny? Co dělal Karel? Jmenuj květiny! Kam si oba sedli? Co udělal Karel z květin? Čím je svázal? Komu přinesl tu kytku?

42. Pole.

Kolem vesnice nebo kolem města bývá pole. Mezi poli bývají cesty, příkopy a meze. Komu náleží pole? Na poli pěstuje se obilí a jiné byliny, které člověku jsou za pokrm. Pole se hnojí, aby mnoho plodin narostlo, čili aby bylo pole úrodné. Rolník

zorává pole, aby byla půda kyprá. On osévá pole. On vláčí, aby semeno do země se dostalo. On válí, aby bylo pole rovné. Pán Bůh sešle vláhu a teplo. Plodiny polní rostou pak krásně. Bůh je dobrý. V létě uzrává obilí. Když obilí dozrálo, přijdou sekáči s kosami a sesekou je. Srpem se také seká. Pak svazují lidé obilí ve snopy. Těžké snopy nakládají pak na vůz. Takový vůz bývá široký a vysoký. Obilí skládá se ve stodole nebo na mlatě. Pak je lidé mlátí, aby z klasů zrní vypadalo. Holé strniště zůstane na poli státi. (Žito, pšenice, ječmen, oves, proso, kukuřice.)

Jetel sekou sedláci pro dobytek. Z řepky (olejky) lisuje se olej. Ze lnu a konopí obdržíme vlákna na plátno a j.

Viděl jsi už pole? Komu patří? Co musí rolník dělati? Čím hnojí? — orá? — vláčí? — válí? Co zasévá rolník? Co je poli podobno? Kde je zahrada? — pole? Co je větší?

Kde se rýje? — orá? Kde se vláčí? — hrabe? Kde sázíme květiny? Kde zaséváme obilí? Čím dělá rolník brázdy? Čím seká se dozralé obilí? Kdy bývají žně? V co svazuje se obilí? Nač nakládají se snopy? Čemu je podoben takový vůz? Kde uschovává se obilí? Kdy mlátí rolník? Čím? Proč? Kam vozí rolníci obilí? Co stane se z něho ve mlýně? Jaká je mouka? Co připravujeme z ní? Z čeho zhotovuje se příze? Z čeho lisuje se olej?

43. Brambory.

Brambory rostou v zemi; jsou velmi užitečné. Brambor má přímé, bylinné listnaté lodyhy; jsou měkké a šťavnaté. Rostou v zahradách i na polích. Na jaře se sázejí do země. Květ [bramborový bývá bílý, načervenalý nebo namodralý. Plody jsou zelené,

nezáživné a jedovaté; nemůžeme jich proto jísti. V létě bývají brambory okopávány. Pak rostou na kořenech hlízy. Na podzim brambory vykopáváme, házíme je do košů a sypeme do pytlů; pak je lidé odvázejí nebo odnášejí domů. To je sklizeň bramborů. Suchá bramborová nať spálí se na poli. Popelom hnojí se pole. Brambory uschovávají se ve sklepě, aby nezmrzly. Slouží za pokrm lidem i zvířatům. Zvířata žerou je také syrové. Brambory vaříme, pečeme a pražíme. Brambory se loupají. Z bramborů lze všeliká jídla upravovati. Někdy vyskytnou se také brambory, jichž požívati nelze. Jsou uvnitř černé.

Co je brambor? Kde roste? Kdy je sázíme? Co mají hlízy? Vidí hlízy? Co vyrůstá z ok? Jaké jsou stonky? Co roste na lodyhách? Jaký bývá květ bramborový? Jaké plody? Jak slují? Můžeme je jísti? Proč ne? Co se děje v létě? Kdy dozrávají brambory? Kdy se vykopávají? Můžeme také syrové brambory jísti? Kdo žere syrové brambory? Co můžeme syrového jísti? Co dělá kuchařka? Co děláme my? — čím? Co jídáme k masu a k pečení? Které pokrmy lze z bramborů připravit?

44. Les.

Byli jsme už mnohokrát v lese. Tam jest příjemně chladno; stromy poskytují stín. Stromy v lese slují: buky, habry, duby, břízy, jedle, smrky, borovice. To jsou stromy lesní. V lese stromy nestojí v řadách, nýbrž sem tam a často hustě pohromadě. Kdo je zasadil? Buky, habry, duby a břízy mají listí; slují proto stromy listnaté. Jedle, smrky a borovice mají jehličí; proto je jmenujeme stromy jehličnatými. Lesní stromy mají také plody. Buk nese bukvice, dub žaludy, jedle šišky. K čemu jsou? Lesy dávají

nám dříví k palivu, stavivu, a na práce rukodělné. Mimo stromy rostou v lese také keře a byliny, houby a mech. Také jedovaté bobule tam rostou. Jak se jmenuje ta bylina? — (rulík.)

V lese panuje klid a ticho. Nebydlí tam nikdo? Ó ano, mnoho zvířat tam žije. Zoveme je zvířaty lesními. Vlků a medvědů u nás není. Mimo ssavce zdržuje se v lese také mnoho ptáků. Též žáby, ještěrky, slepýše a hady lze tam spatřiti. Bojíš se jich? Myslivec dává pozor, aby nikdo nekradl dříví a nestřílel zvěře.

Lesem vedou často cesty, po kterých buď jen pěší chodí (pěšinky), anebo po kterých i s vozem lze jeti (cesta vozová). Cesty lesní bývají obyčejně blátivé a špatné. Ve velkých lesích snadno můžeme zablouditi.

Byl(a) jsi už v lese? Jak je tam? Proč? Kde bývá horko? Proč? Co lze v lese viděti? Jmenuj lesní stromy! Co má dub? jedle? Jaké je listí? Jaké je jehličí? Jak stojí stromy v zahradě. Jak sedí žáci? Jak stojí židle? — knoflíky na kabátě? Jak stojí lesní stromy? Jak slují plody dubu? — buku? — jedle? Kdy bývají lesní stromy káceny? K čemu? K čemu potřebujeme dřeva? Z čeho zhotovují se desky, trámy a latě? Kterí řemeslníci potřebují dřeva? Co dělá kolář? bednář? stolař? Které keře rostou v lese? Které jedovaté rostliny? Jmenuj lesní zvířata! — lesní ssavce! — lesní ptáky!

45. Hnízdo.

Dva hoši vyšli si na procházku do lesa. Tam spatřili na stromě hnízdo. Chtěli vybrati z něho mláďata. Jeden z nich vyšplhal se na strom. Suchá větev se mu pod nohou ulomila. Spadl na zemi. Zlomil si nohu. Nemohl jíti. Druhý chlapec nařikal a běžel domů. Otec přišel, vzal hocha na záda a zanesl jej domů. Hoch musil dlouho ležeti.

Co dělají si ptáci? Kdy? Kde dělá kos své hnízdo? — pěnkava? — vrabec? — vlaštovka? — čáp? Z čeho dělá vrabec své hnízdo? Z čeho vlaštovka? Z čeho čáp? Co snáší pták do hnízda? Co se vylíhne z vajíček? Kdo krmí mláďata?

Kam si vyšli chlapi na procházku? Co tam spatřili? — kde? Co učinil jeden z nich? Za jakým účelem? Co se mu stalo? Kam spadl? Proč nemohl jít domů? Pro koho běžel druhý chlapec? Co udělal otec? Kdo vyléčil chlapce?

46. Čas.

Den. — noc. Kdy? ve dne, v noci.

Čas denní; ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer, noc, půlnoc.

Kdy? ráno, dopoledne, v poledne, odpoledne, večer, v noci, o půlnoci.

Rok má 4 čtvrtletí: jaro, léto, podzim, zima.

Kdy? na jaře, v létě, na podzim, v zimě.

Rok má 12 měsíců. Ty se jmenují:

1. leden; má 31 dní	7. červenec; má 31 dní
2. únor; „ 28 nebo 29 dní	8. srpen; „ 31 „
3. březen; „ 31 „	9. září; „ 30 „
4. duben; „ 30 „	10. říjen: „ 31 „
5. květen; „ 31 „	11. listopad; „ 30 „
6. červen; „ 30 „	12. prosinec; „ 31 „

Kdy? v lednu, v únoru, v březnu, atd.

Jarní měsíce, letní měsíce; podzimní měsíce, zimní měsíce.

Rok má 365 dní nebo 52 týdnů nebo 12 měsíců.

Na jaře kvetou stromy.

V létě rostou jablka.

Na podzim bývá ovoce zralé.

V zimě jsou stromy holé.

Na jaře kvete fialka.
V létě kvete růže.
Na podzim kvete slunečnice.
V zimě nekvete nic.
Na jaře rolník seje.
V létě rolník žne.
Na podzim kopá řepu.
V zimě mlátí obilí.
V zimě jezdíme na saních.

Svátky. Vánoční svátky, nový rok, velikonoční svátky, svatodušní svátky.

Které svátky bývají v zimě? na jaře? v létě? Kdy bývají narozeniny Jeho Veličenstva císaře pána? Kdy bývají jmeniny Jeho Veličenstva? Kdy slavíme jmeniny Jejeho Veličenstva císařovny?

Prázdniny. Prázdniny míváme o vánocích, o velikonocích, o Svatém Duchu, na konec masopustu a v létě. Vánoční prázdniny, velikonoční prázdniny, svatodušní prázdniny, masopustní prázdniny, letní dlouhé prázdniny.

Jmeniny. Pán N. má svátek 13. —; jeho jmeniny jsou 13. —. Já mám svátek 16. —; mé jmeniny jsou — —.

Kolik měsíců má rok? Kolik týdnů? Kolik dní? Kolik dní má týden? Jak se jmenují? Který den máme dnes? zítra? pozejtří? Kdy kreslíme? tělocvičíme? počítáme? píšeme?

Jak se jmenují denní časy? Který denní čas máme teď? — byl před tím? — bude potom? Co děláme ráno? — dopoledne? — v poledne? — odpoledne? — večer? — v noci?

Jmenuj roční časy! Který máme teď? — jsme měli před tím? — budeme mítí potom? Kdy kvetou růže? — fialky? Kdy sklízí rolník obilí? Kdy mlátí?

47. Čtyři roční časy.

Máme čtyři roční časy: jaro, léto, podzim a zimu.

Na jaře věje teplý, mírný vzduch a slunce počíná hřáti. Sníh rozpouští se na horách a na polích. Potoky a řeky rozmrzají a po vodě plují kry ledové. V zahradách a na lukách počíná se zelenati tráva a na poli osení. Stromy dostávají zelené listí. V zahradách a v lesích prozpěvují ptáčekové. Děti se radují a volají: „Jaro jest zde!“

V létě bývají dni pořad delší a delší a slunce stává v poledne pořad výš a výše. Tepla přibývá. Obilí zraje a hospodář sklízí, co milý Pán Bůh mu požehnal.

Po létě nastává podzim. Na podzim sklízí hospodář ovoce a víno. Rolník upravuje na podzim půdu pro příští rok. Stromy ztrácejí své listí a slunce nehřeje již tak, jak v létě.

V zimě bývá zima. Dni jsou stále kratší a kratší. Potoky a řeky zamrzají, a pole pokryta jsou sněhem. Komu jest zima, ten krčí se k teplým kamnům; otužilý člověk zimy se neleká. Lidé jezdí na saních a klouzají se na kluzkách po ledě.

48. Ves a město.

N. jest ves. Každá ves (vesnice = dědina) má své jméno. Ve vsi jest více domů pohromadě. Domy jsou tu obyčejně nízké. U domů stávají chlévy a stodoly. Ve vsích bydlí nejvíce rolníci. Žijí tam také někteří řemeslníci, na př.: krejčí, obuvník, kolář, kovář. Obyvatelé. Ve vsi stává také škola a kostel. Farář, učitel. Rolníci vycházejí časně ráno do pole, pracují tu celý

den a přicházejí (vracejí se) pozdě večer domů; proto bývá ve vsi za dne ticho. Kolem vsi jsou zahrady, louky, pole, vinohrady, pastviska a lesy. U vesnice je hřbitov; tam pochovávají mrtvé lidi.

Město čítá obyčejně více domů než ves. Také bývají domy ve městě větší a pěknější než ve vsi. Tyto domy stojí těsně vedle sebe ve dvou řadách. To je ulice. Některé ulice jsou dlouhé a široké; jiné zase krátké a úzké. Ulice bývají obyčejně dlážděny, aby nebylo mnoho bláta. U domů bývá chodník pro lidi. V ulicích stojí lampy, které bývají na večer rozsvěcovány. Ve městě bývá také několik škol a kostelů, pak mnoho hospod. Ve městě obývají nejvíce obchodníci a řemeslníci.

Ve městě je také soud. Tam je soudce. Zloději a jiní špatní lidé bývají soudci předváděni. On je potrestán. Pošle je do žaláře. Lékař také bydlí v městě. Toho voláme k nemocným.

Ve městě není tak ticho, jak ve vsi. Tam bývá hlučno. Lidé běhají sem tam, vozy rachotí stále. V městě bývají také výroční trhy, v parku se procházejí lidé.

Odkud jsi? Co je N.? Jmenuj některé vsi! — města! Kdo obývá ve vsi? — v městě? Kteří řemeslníci žijí ve vsi? Jaké domy bývají obyčejně ve vsi? Kdo zdržuje se ve chlévě? Z čeho jsou jesle? Kdo je uvázán u jeslí? Co dělá pacholek? — děvečka? Co žerou krávy? Co dělá tele? Čeho poskytuje nám kráva? Kde pracují rolníci? Kdy nepracují? Jmenuj domácí zvířata! Jmenuj drůbež! Jmenuj rolnická náčiní!

Co je větší než ves? Jmenuj některé město! Jaké domy jsou v městě? Čím bývají ulice dlážděny? Co pozorujeme po obou stranách ulice? Kudy chodí lidé? Jaké školy a kostely jsou v městě? Kde se lidé procházejí?

Jmenuj 15 řemeslníků! Co se prodává na trhu? (dobyčí trh, obilní trh, masný trh).

49. Trest.

Chlapec šel kolem kovárny. Před kovárnou ležel dlouhý řetěz. Ten chtěl chlapec mít. Ohlížel se. Kovář nebyl zde = neviděl kováře. Honem zvedl řetěz. V tom však hlasitě vykřikl a pustil řetěz, protože byl velmi horký. Spálil si prsty. To jej bolelo. Kovář uslyšel chlapce křičeti. Vyběhl ven a zavolal: „Řetěz jest horký; teď jsme jej právě z ohně vyndali. Trest již máš. Nedotýkej se cizích věcí!“

Kde pracuje kovář? Co zhotovuje? Z čeho? Čím drží kovář železo? Proč? Jaké železo kuje? Jaké je žhavé železo?

Kudy šel chlapec? Co viděl? Kde ležel řetěz? Koho neviděl? Kde byl kovář? Co učinil chlapec? Čím byl tedy? Proč upustil řetěz? Proč křičel? Kdo přišel? Proč přišel? Co mu řekl?

50. Obuvník.

Obuvník je řemeslník. On pracuje v dílně. Sedí na trojnohé stoličce. Šije z kůže boty, střevíce a pantofle. Potřebuje trojí kůže: tlusté kůže na podešve, tenčí na svršky a ještě tenčí na podšívku. Podešve připravují koželuzi z velkých kravských nebo koňských kůží. Svršky jsou obyčejně z teletiny a podšívka z kůží ovčích.

Obuvnický mistr nejprve vezme míru. Potom krájí kůži na prkně krajákem. Potřebuje též kladiva, šidla, kleští, dratve, kopyta. Kladivem klepá kůži. Šidlem dělá dírky, kterými provléká dratev. Kleštěmi uchopí kůži a natahuje ji na kopyto. Potěhem přitahuje si botu pevně ke kolenu. — Švec má tovaryše a učeníky. Tovaryši dostávají svou mzdu buď každý týden, nebo platí se jim za práci od kusu. Učeník se učí boty dělati.

Obuvník také zašívá (spravuje) roztrhané boty a střevíce.

Kde pracuje obuvník? Kolikeru kůží potřebuje? Z čeho připravuje se kůže na podešve? — na svršky? — na podšívku? Od koho kupuje obuvník kůží? Co zhotovuje obuvník? Kdo mu pomáhá. Koho učí mistr? Čím krájí švec? Čím dělá dírky? Čím přitahuje botu ke kolenu? Čím klepá kůží? Čím natahuje kůží na kopyto? Čím leští boty? Jmenuj nástroje obuvnické!

51. Obuvnický učeník a dítě.

Obuvník měl učeníka. Ten se jmenoval Prokop. Žena obuvníkova měla malé dítě. Prokop musil častěji to dítě chovati. Dítě bylo hladové a proto křičelo. Mistrová dala učeníkovi plnou láhev mléka a řekla: „Dej to mléko dítěti!“ Prokop sedl si do kouta na stoličku, posadil si dítě na klín a upil hodně mléka, tak že dítěti velmi málo zbylo. Ono se nenajedlo a proto křičelo dále. Matka nevěděla, proč to dítě neustále křičí. Druhého dne to Prokop zase tak dělal. Ale mistr jej viděl. Přiskočil k němu a potrestal jej.

Jak se jmenoval ten učeník? Co musil často činiti? Co musejí učenící ještě dělati? Co dala mistrová Prokopovi? Co řekla? Co měl Prokop dělati? Kam si sedl?

Co učinil pak? Kdo dostal málo mléka? Co dělalo proto? Komu ukradl Prokop to mléko? Čím byl tedy? Co udělal druhého dne? Kdo jej potrestal?

52. Řemeslníci.

Někteří řemeslníci opatřují nám pokrmy: pekař peče chléb, rohlíky, housky atd. Řezník zabíjí voly, telata, prasata a ovce, aby nám opatřil maso. Zahradník pěstuje zeleniny a ovocné stromy.

Jiní řemeslníci opatřují nám oděv: tkadlec tká plátno a sukno. Krejčí zhotovuje šaty. Obuvník dělá boty a kloboučnick klobouky.

Mnozí řemeslníci zaměstnávají se při našem obydlí. Při stavbě domu pracují: zedníci, tesaři, truhláři, zámečníci, klempíři, natěrači, pokrývači, sklenáři, kamnáři. Nožíři zhotovují nože a vidličky. Kováři kují koně. Cvokaři dělají hřebíky. Kotláři dělají měděné nádoby. Klenotníci zhotovují zlaté a stříbrné nádoby a rozličné klenoty. Hodináři dělají hodiny a hodinky. Sedláři zhotovují sedla a řemeny na koně. Také tašky a kufry dělají sedláři. Bednář dělá sudy, putny, škopíky atd. Kolář dělá vozy, pluchy a brány. Košíkář plete rozličné koše. Knihař váže knihy.

Jmenuj 10 řemeslníků! Kteří řemeslníci pracují v dílně? — venku? Kteří zhotovují oděv? — obuv? staví domy? potřebují dříví? železa? kůže? atd.

53. Kráva.

Kráva jest domácí zvíře, protože žije v domě. Chováme ji ve chlévě. Ona jest velká. Jak velká jest kráva? Hlava jest velká, čelo široké. Oči a uši jsou velké. Kráva má na hlavě 2 rohy. Rohy její jsou ohnuté, hladké a válcovité; uvnitř jsou duté. Její krk jest krátký, tělo nemotorné, nohy krátké. Na nohách má kopyta ve dvě rozpoltěná. Chůze krávy jest zdlouhavá. Ocas její jest dlouhý. Kráva má vemeno, v němž jest mléko. Kráva jest ssavec. Krávy dojíme. Dávají nám mléko. To je záživné. Z něho připravuje se máslo a tvaroh.

Kráva jest užitečné zvíře. Dává nám mléko, tahá vůz a pluh, její maso slouží nám za pokrm a kůži

její vydělává koželuh na podešve. Z rohů zhotovuje hřebenář hřebeny. Také hnůj od krávy přináší značný užitek. Jím pohnojí se pole. — Jak křičí kráva?

Co je kráva? Jaké barvy bývá obyčejně? Jaké má tělo? ocas? nohy? hlavu? čelo? oči? rohy? kopyta? Co žere? Čím je užitečná? Co se připravuje z její kůže? z rohů? z mléka? Jmenuj 20 ssavců!

54. Pěnkava.

Pěnkava jest hezký ptáček. Viděli jsme ji dosti často. Ona jest pták; má hlavu se zobákem, tělo peřím pokryté, 2 křídla, 2 nohy a ocas. Na prsou má červené peří. Na hlavě a na zádech jest nazelenale modrá. Pěnkava létá po zahradě nebo sedí na ratolesti a zpívá. Na jaře dělá si hnízdečko pro svá mláďátka. Sbírá proto mech, vlnu, peří a žíní. Kde bývá obyčejně hnízdo pěnkavčí? Do hnízda snese pak samička 5 nebo 6 malých barevnatých vajíček, které pak vysedí. Jak? Sedí 2 týdny na nich a zahřívá je. Pak vylíhnou se z nich malé pěnkavky. Mláďata taková nemají ještě peří a nemohou proto létati. Staří chytají housenky a mouchy a krmí svá mláďata. Pak jim naroste peří a křídla, učí se létati a hledají si potravu sama.

Jmenuj 6 zvířátek! Co je kráva? Jmenuj 6 ptáků! Mají všichni ptáci po dvou křídlech? — po dvou nohách? — zobák a peří? Jaké peří má pěnkava v zadu? Čím živí se pěnkava? Kdy dělá hnízdo? Z čeho? Kam? Jaké barvy jsou pěnkavčí vejce? Jak dlouho sedí pěnkava na vajíčkách? Co se vylíhne z vajíček? Kdo krmí mláďata? Čím? Jmenuj 15 ptáků!

55. Ptáček u okna.

Bylo velmi zima. Země byla pokryta sněhem. Ptáčkové nemohli nalézt potravu. Měli hlad a seděli

smutně na stromech. Marie otevřela okno a nasypala jim drobtů. Ptáčkové to spatřili. Přiletěli k oknu a sežrali je. Byli rádi. A to dobré děvče mělo z toho také radost.

Který roční čas to byl? Který je teď? Který byl před tím? — bude potom? Čím byla země pokryta? Jací byli ptáčkové? Proč? Kde seděli? Kdo je viděl. Čeho nasypala Marie před okno? Kdo je sežral?

56. Žába.

U rybníka nebo u bažiny sedí žába napolo vzpřímená, jako pes. Na zádech je tmavozelená a má 3 žluté pásy. Dole na břichu je šedobílá, jakoby měla bílou vestu. Přední nohy jsou kratší než zadní. Mezi prsty zadních noh jest plovací blána. Oči má velké a nápadně otevřené. Celé její tělo jest holé, studené a vlhké. Žába jest obojživelník.

Žába číhá na mouchu. Chce ji spolknouti. Žába slyší velmi bystře. Přibližuje-li se někdo, skočí honem do vody, plove a pohrouží se pod vodu. Pak zase brzy vyplave nahoru a kouká opatrně kolem sebe. Na jaře žába kuňká. Žába snáší vajíčka svá do vody; z nich líhnou se pulci. Mnozí lidé bojí se žab. Žába však není nebezpečna, je užitečna; požere mnoho hmyzu.

Co je žába? Kde žije? Jaké je její tělo? Kolik noh má? Jaké jsou zadní nohy? Co umí proto žába dobře? Jak vypadá žába? Co má na zádech? Co chytá? Nač číhá kočka? Kam uschová se žába? Kam myš? pes? Kdy kuňkají žáby? Kdy nespátřujeme žab? Kam snáší žába svá vajíčka? Co se z nich vylihnou? Proč je žába užitečná? — Jmenuj 6 obojživelníků!

57. Vůl a žába.

Velká žába seděla u potoka a spatřila tu vola. Vůl pásl se na břehu potoka. Žába pravila: „Já jsem

tak velká, jako ten vůl.“ Ostatní žaby (její sestry) řekly: „Ó ne, ty jsi mnohem menší.“ Ona však pravila: „Dávejte pozor! Hned budu tak velká jako ten vůl!“ Žába počala se mocně nadýmati. Konečně pukla.

Kde byl vůl? Co žral? Kde byla žába? Co žere žába? Co má vůl? Co má žába? Koho viděla? Co řekla? Co řekly její sestry? Co řekla pak žába? Nadmi líce! Co se stalo? Jaká byla pak žába?

58. Pstruh.

U bystrého potoka sedí chlapec. V ruce drží udici a hledí stále do vody. Najednou táhne udici z vody. Na udici třepe se chycená ryba. Ten malý rybář chytil pstruha. On jest celý pokrytý šupinami. Tyto jsou bílé a nažloutlé. Mimo to lze pozorovati také černé a červené body. Ryba na vzduchu dlouho nevydrží; může žítí toliko ve vodě. Po stranách hlavy má žábry. Ryba dýchá žábry. Já dýchám —. Zde je 6 ploutví. Ploutvemi ryba plove. Pstruh nemůže ani choditi, ani létati, protože nemá ani noh ani křídel. Může toliko plovati. Pstruh má mnoho špičatých zubů. On nežere pouze hmyz, nýbrž také malé rybičky. Pstruh snáší vajíčka; říkáme jim jikry. Maso pstruha jest velmi dobré, proto patří pstruh ke vzácným rybám. Ryba má drobné kosti. Dej pozor, jíš-li ryby.

Co je pstruh? Jmenuj některé ryby! Kde žije? Čím dýchá? Čím plove? Čím je pokrytý? Jaké jsou ploutve? Jak lovíme ryby? K čemu? Jaký pstruh se třepe na udici? Kdo ho chytil? Nač? Čím je chlapec proto? Čím lze ještě lovit ryby? Kdo loví stří? Jaká jest ryba ve vodě? Jaký jest pták v zahradě? — v kleci? Kde sedává chycená rosnička? Kde jest chycená myš?

Kde žijeme? Kde bychom nemohli žítí? Čím dýcháme? Co vdechujeme a co vydechujeme? Kde jest vzduch? Lze jej viděti? — cítiti? Dýcháme také, když spíme? Kdo nedýchá více?

59. Chroust.

Chroust létá na jaře v květnu. Za dne sedí na stromě a večer létá sem tam. Chroust jest větší než slunéčko. Má hlavu, hruď, břicho, 6 noh, dvě blánitá křídla a dvě tvrdé krovky. Hlava jest malá. Na hlavě jsou dvě oči a dvě tykadla.

Na hrudi dole nalézají se nohy, nahoře křídla. Hruď jest tvrdá. Na nohou má chroust jemné háčky. Těmi drží se pevně na ratolestech, aby nespádl. Břicho jest černé a měkké a má na kraji dvanáct bílých skvrn; na konci jest špičaté.

Chrousti žijí na stromech a živí se listím. Chrousti způsobují mnoho škody. Kury a jiní ptáci sežírají mnoho chroustů. Chrousti se líhnou z vajíček. Samička snáší vajíčka do země. Za rok líhnou se z nich bílá zvířátka, ponravy. Ponravy žijí v zemi. Ve čtvrtém roce ponravy proměňují se ve chrousty. Ponravy ohryzují zemčata a rostliny a jsou proto velmi škodlivy.

Kdy vidáme chrousty? Byli letos chrousti? Kolik noh? — křídel? — tykadel má? Co žere? Kde sedává? Kdy létá? Kam snáší samička vajíčka? Co se z nich vylíhne? Jaké jsou ponravy? proč? Za kolik let promění se ponrava ve chrousta? Která zvířata žerou ráda chrousty? atd.

60. Hlemýžď.

Na jaře a v létě vidáme venku hlemýžď. On leze pomalu přes cestu. Někteří hlemýžďi mají ulitu a nosí ji s sebou. Jiní jsou docela holí. Na těle

hlemýžďově můžeme rozeznati jenom hlavu a tělo. Na hlavě nalézají se 4 tykadla, dvě krátká a dvě dlouhá. Na dlouhých tykadlech nalézají se oči. Dotkneme-li se tykadel, zatáhne je hlemýžď. Hlemýžď nemá noh, leze po břichu. Celé jeho tělo jest měkké a sliznaté. Hlemýžď krouhá měkké listy. Vajíčka snáší do země, jsou bílá a jako hrách velká. Která zvířata žerou hlemýžďě?

Kdy vidáme hlemýžďě? Co dělá hlemýžď? Proč? Které zvíře též leze? Proč? Co mají někteří hlemýžďi? Jací jsou jiní. Jaké jest tělo hlemýžďě? Čí tělo jest také sliznaté? opeřené? šupinaté? srstí porostlé? Co má hlemýžď na hlavě? Co se stane, dotkneme-li se tykadel? Čím se živí hlemýžď? Kam snáší vajíčka?

Jmenuj ssavce! ptáky! obojživelníky! plazy! ryby! hmyzy! měkkýše! Kde žijí ssavci? ptáci? obojživelníci? ryby? hmyzi? Která zvířata jsou teplá? studená? sliznatá? Čím jsou ssavci pokryti? Čím ptáci? Čím ryby? Po kolika nohách mají ssavci? ptáci? obojživelníci? ryby? hmyzi? Kteří ssavci jsou užiteční? Kteří ptáci? Kteří hmyzi? Která zvířata jsou škodlivá?

61. Tři zlatí kapříci.

Muž měl tři zlaté kapříky. Dal je do malého rybníčka. Ten malý rybníček byl u většího rybníka. On je dobře živil. Rybičky byly spokojeny. Muž jim říkal: „Zůstaňte zde! Nepřeplovejte skrz mříž do většího rybníka! Nepohrávejte si na povrchu vody!“ Pak odešel.

První rybička řekla: „Ráda bych přeplavala do většího rybníka. Tam je krásněji.“ Ona přeplavala skrz mříž. Co se stalo? Štika polkla první rybičku.

Druhá rybička řekla: „Na povrchu vody svítí hezky slunce. Tam bych ráda hrála.“ Vyplovala na-

horu. Co se stalo? Vodní pták ji sežral. Třetí rybička uposlechla. Ona žila ještě dlouho spokojeně.

Kolik rybiček měl muž? Kam je dal? Co se nalézalo mezi velkým a malým rybníkem? Co poručil muž rybičkám? Kam přeplavala první rybička? Co se s ní stalo? Co učinila druhá rybička? Co se s ní stalo? Jaká byla třetí rybička? Kde zůstala?

62. Domáci zvířata.

Lidé žijí v domech svých mnohá zvířata. Ta zvířata slují proto zvířata domácí. Některá domácí zvířata jsou ssavci a jiná zase ptáci. Všecka tato zvířata žijí lidé v domech svých pro užitek. Málokterá bývají tu pro obveselení. Psa, kočku, koně, krávu, kozu, ovci, prase čítáme k domácím ssavcům; husu, kachnu, slepici, krocana k domácím ptákům.

Pes bývá v noci na stráž a štěká, aby odstrašil zlé lidi od obydlí lidských. Mimo to potřebují myslivci psů k honům a řezníci k honění dobytka a k tahu malých vozíků. Pastýři ovec užívají také psů s velkým prospěchem. Pes náleží ke zvířatům člověku nejužitečnějším. Kočka číhá na myši; některá kočka troufá si i na potkany. Kočka také ptákem nepohrdne. Ráda také mlsává. Koně potřebují lidé k tahu vozů, pluhů a bran, jakož i k nošení břemen. Kůň naučí se všelikým kouskům. To pozorovati lze v cirkusu. Kráva náleží k nejužitečnějším zvířatům domácím. Ji upotřebují hospodáři k tahu; ona poskytuje nám dobrého mléka, z něhož připravuje se máslo a tvaroh; maso z krávy není sice nejlepším masem hovězím, ale jest také záživné. Kůže kravské lze na slabší podevše upotřebiti. Z rohu zhotovuje hřebenář hřebeny.

Ze žaludku hovězího dobytka připravuje se chutný pokrm, dršťky zvaný. Koza užitečna jest pouze svým mlékem a koží. Maso ze staré kozy málo kdo by s chutí jedl. Za to však na mase kůzlete kde kdo si pochutnává. Ovce přináší většího užitku než koza. Mimo znamenité mléko, z něhož t. zv. ovčí sýr se připravuje, dává nám ovce ob čas vlnu; po smrti dává nám maso a kožešinu. Ze střev ovčích zhotovují se struny na housle. Svině válí se sice v močálech a na nečistých místech, ale maso její chutná nám předce výborně.

Husy chováme v domě pro chutné maso a pro peří. Kachní maso jest ještě chutnější, než husí. Rovněž i krocana lidé živí v domě pro chutné maso. Vejce, bez nichž se kuchařka málo který den obejde, dostáváme od slepice. Holub prospívá nám pouze svým chutným masem, pokud jest holoubětem.

Zvířata nesmíme zbytečně trápit a je prací nepřátelní. Milý Pán Bůh dal člověku zvířata, aby jich rozumně užíval.

63. Země.

Zemi vidíme v zahradě, na cestách, na silnicích, na polích, v lesích a ve vinohradech. Země jest žlutá, nebo černá, nebo načervenalá, písčinatá, kamenitá nebo jílovitá. Černá půda jest úrodná. Písčinatá a kamenitá půda jest neúrodná.

Žijeme a obýváme na zemi. Země jest bydliště lidí. Na zemi žijí též rozličná zvířata. Ze země vyrůstají stromy a keře, trávy a byliny a rozličné rostliny. — Lidé zdělávají půdu, aby stromy a keře, trávy a byliny rostly. Potřebují toho pro sebe a pro dobytek. Oni ryjí, kopají, orají, vláčejí, válejí a hnojí

půdu. Čím hnojíme? (hnojem, popelem, umělým hnojivem a močovkou). Země potřebuje však ještě více a to: světla, tepla, deště, větru, chladna, sněhu a v zimě odpočinku. Neprší-li dlouho, bývá sucho. Prší-li mnoho, jest mokro (suchý rok, — mokrý rok).

Na zemi vystavěli lidé chatrče, domy a chrámy, vesnice a města. Lidé vnikli hluboko do země. Vykopali báně. Z nich vykopávají železo, stříbro, zlato a jiné kovy, kamennou sůl, uhlí kamenné a mnohé jiné užitečné věci. Také potoky a řeky mají svůj vznik ze země. (Pramen, hora, rovina, údolí.)

Mé tělo jest také z hlíny a promění se opět v hlínu. Bůh stvořil zemi.

Jaká bývá půda? Která půda jest úrodná? — neúrodná? Jak zdělávají lidé půdu? Čím? K čemu? Jmenuj práce zahradnické! rolnické! Čeho potřebuje země? Kdy bývá sucho? — mokro? Za jakých podmínek uzrávají plody? Co se nalézá v zemi? Jmenuj některé kameny! Který kámen jest nejlepší na stavby? Z jakého kamene jest dlažba? Kde láme se kamení? Kde nalézají se kovy? Jmenuj kovy! Který kov jest měkký? tvrdý? nejkrásnější? nejužitečnější? Jmenuj soli! K čemu potřebujeme sody? Odkud vyvívá pramen? Z čeho povstává potok?

64. Tělo.

Člověka stvořil Pán Bůh. První člověk jmenoval se Adam. První rodiče jmenovali se Adam a Eva. Každý člověk má tělo a duši. Tělo vidíme, ale duši viděti nemůžeme.

Tělo skládá se z hlavy, z krku, z trupu, z paží a z nohou. Každý člověk má dvě paže a dvě nohy. Tělo naše pokryto jest kůží. Pod kůží jest maso, kosti a krev. Tělo lidské skládá se z masa, z kostí, z krve a z kůže.

Hlava a krk jsou nahoře. Nohy jsou dole. Trup jest uprostřed. Paže jsou po stranách. Hlava jest kulovatá. Paže a nohy jsou dlouhé. Trup jest tlustý. Nohy jsou delší než paže. Člověk stojí z přímá. Člověk má přímou postavu.

Hlava jest nejdůležitější část těla. Hlavu máme pokrytou vlasy. Vlasy bývají rozličné barvy. Staří lidé mívají šedivé vlasy. Někteří lidé mívají málo vlasů; mají holou hlavu. Vlasy rostou. Když jsou vlasy dlouhé, musíme je dáti ostříhati. Muži mají na lících vousy.

Na hlavě máme 2 uši, 2 oči, nos a ústa. Člověk ušima slyší; má v uších sluch. Já neslyším; nemám sluchu; jsem hluchý (á). Očima vidíme. Člověk má v očích zrak. Slepý nevidí očima; nemá zraku v očích. Člověk nosem čichá; má v nose —. Jazykem člověk —; má v jazyku —. Prsty člověk hmatá; má v prstech —. Člověk má v uších sluch, v očích zrak, v nose čich, v jazyku chuť a v prstech hmat. Člověk má 5 smyslů: sluch, zrak, čich, chuť a hmat.

Zadní část hlavy jmenuje se lebka. Přední část hlavy jmenuje se obličej. Na obličejí máme čelo, 2 líce a bradu. V ústech máme jazyk a zuby. Jaký jest jazyk? Jaké jsou zuby? Co děláme jazykem? zuby? Chlapci nosí na hlavě klobouk nebo čepici. Děvčata nosí na hlavě klobouk nebo šátek.

Pod hlavou nalézá se krk. Krk jest krátký. Na krku nosíme límeč a pásek.

Trup jest největší část těla. Jest dlouhý a tlustý. Na trupu rozeznáváme prsa, břicho a záda. Na trupu nosíme kabát, vestu a košili. V prsou máme plíce a srdce. Srdce tluče. V srdci jest krev. Plícemi

dýcháme. V břichu jest žaludek a střeva. V žaludku nalézají se pokrmy.

Člověk má 2 paže a 2 nohy. Paže a nohy jsou dlouhé. Nohy jsou delší než paže. Na pažích máme ramena, lokty a ruce. Na ruce rozeznáváme 2 části: dlaň a prsty. Dlaň jest široká. Prsty jsou dlouhé. Prsty můžeme ohýbati. Na každé ruce máme pět prstův. Na prstech máme klouby—kotníky, abychom prsty mohli ohýbati. Na konci prstů máme nehty. Nehty rostou, proto je často stříháme. (Palec, ukazováček, prostřední prst, prstenec, malík.) Noha skládá se ze tří částí: ze stehna, z holeně a z chodidla. Mezi stehnem a holení jest koleno. Na každé noze máme také po 5 prstech.

65. Stromy.

Stromy rostou v zahradě, v lese a v poli. Stromy vyrůstají ze země. Na stromech jest zelené listí. Listí na podzim žlutne, opadá a stromy zůstanou holé. Stromy poskytují nám ovoce a dřevo. Ovoce slouží lidem za pokrm. Dříví potřebujeme na palivo, na stavivo a na práce rukodělné.

V zemi má každý strom kořen. Kořeny rozprostírají se na všechny strany. Z kořene vyrůstá kmen—peň. Na hoře rozděljuje se kmen na větve—ratolesti. Strom má mnoho větví a ratolestí. Na ratolestech jsou listy, květy a plody. Všecky větve a ratolesti jednoho stromu nazývají se dohromady koruna. Strom má tedy kořen, kmen a korunu. Kořen, kmen a koruna jsou části stromu. Strom má proto kořeny, aby jimi bral ze země potravu a aby pevně stál. Kořeny drží strom, aby se nesvalil.

Ze země vyrůstá kmen. Ten bývá dole tlustší než nahoře a stává obyčejně kolmo. Kmen bývá obyčejně válcovitý. Na povrchu kmene nalézá se kůra a uvnitř dřevo.

Větve vyrůstají ze kmene. Na větvích a ratolestech jest také kůra. Na ratolestech jest zelené listí. Na jaře stromy raší—pučí. Na podzim listí opadne. Na jaře stromy kvetou. Ze květů povstávají plody—ovoce. Nezralého ovoce požívati nesmíme. Na podzim bývá mnohé ovoce zralé. Na podzim sklízají lidé ovoce.

V zahradách a na polích rostou: jabloně, hrušně, třešně, ořešáky, merunky, broskve atd. Jabloň jest zahradní strom, protože roste v zahradě. Ořešák jest také zahradní strom, jelikož roste v zahradě. Strom, který roste v zahradě, jmenuje se zahradní strom.

Mnohé stromy rostou v lese. Stromy, které v lese rostou, nazývají se lesní stromy. Buk jest lesní strom, jelikož v lese roste. Jedle, smrk, borovice, modřín, dub, buk, habr, bříza jsou lesní stromy.

Jabloň má na sobě listí. Jabloň jest listnatý strom. Ořešák jest také listnatý strom, poněvadž má na sobě listí. Stromy, které mají na sobě listí, nazývají se listnaté stromy.

Smrk nemá na sobě listí, nýbrž jehličí. Smrk jest strom jehličnatý. Borovice jest také jehličnatý strom, jelikož má na sobě jehličí. Jedle, smrk, borovice a modřín čítáme ke stromům jehličnatým, protože mají na sobě jehličí. Stromy, které mají na sobě jehličí, jmenují se jehličnaté stromy.

Na jabloni rostou jablka. Jablka jsou ovoce. Jabloň jest ovocný strom, jelikož na ní roste ovoce. Jabloň, hrušň, ořešák, švestka atd. poskytují nám ovoce, pročež slují ovocné stromy.

Strom roste, ale necítí a nemůže se pohybovati z místa na místo. Strom jest rostlina. Rostliny rostou, ale necítí a nemohou se pohybovati.

66. Zahrada.

U našeho ústavu jest zahrada. Doma máme také zahradu. Kolem zahrady hývá zeď nebo plot. Kolem naší zahrady jest —. Naše zahrada jest ohrazena —.

V zahradě jsou cesty, abychom v ní mohli choditi. Cesty posypány jsou pískem, aby se nedělalo bláto, když prší. Písek koupil pan ředitel.

Zahrada rozdělena jest na tři části: ozdobnou, zelininářskou a ovocnou. V zahradě ozdobné pěstuje zahradník rozličné květiny a ozdobné stromy a keře; na př. lípy, javory, kaštany, střemchu, čilimník, růže, karafiát, kosatec, fialky, tulipány, resedu atd. V zahradě zelinářské čili v zelnici pěstují se rozličné zeleniny a sice: brambory, kapusta, brukev, zelený hrách, zelené fazole, karfiol, špargl—chřest, cibule, petržel, mrkev, celer, okurky, dyně a co vřebec v kuchyni se potřebuje. Obdělávání zelnice stojí mnoho práce. Tu se často okopává, pleje a polévá. Zahradník to sám nestačí; musíme mu my také pomáhati. My plejeme a poléváme. V zahradě ovocné nalézají se všeliké stromy ovocné, na př.: švestky, jabloně, hrušně, atd. U zdi jsou merunky, broskve a víno.

Mimo zahradníka pracují v zahradě někdy také nádenníci nebo nádennice. Zahradník ryje rýčem a rovná zemi hráběmi. Rostliny okopává motykou a zalévá konví. Větve uřezuje pilkou, a ratolesti ostříhuje nůžkami. Roubíkem dělá díry do země a sází do nich rostliny.

67. Řeka.

To je řeka. Jak se jmenuje? Řeka je delší, širší a hlubší než potok. Ale potok bystřeji teče než řeka. Voda potoků bývá také čistější než voda řek. Potok i řeka mají živou tekoucí vodu. Rybník má stojatou vodu. Půda po obou stranách jest zvýšena. Zvýšená půda tvoří břehy; pravý břeh, levý břeh. U vody rostou vrby a olše. Na jaře uřezávají větve vrb. K čemu? (řečiště, písek, oblázky, nános, bahno).

Prší-li dlouho, bývá v řece mnoho vody. Řeka jest rozvodněna. Na jaře bývá vody nejvíce. Z čeho? Ze sněhu. V létě a na podzim bývá v řece velmi málo vody. Řeka jest vyschlá. Ve vodách žijí ryby, raci a jiná vodní zvířata. Jmenuj ryby! Co dělají rybáři? Na velkých řekách plaví se lodě, na menších čluny a vory (parolod). U řeky stojí mlýny a pily, které voda žene. (Mlýnské kolo.) Přes řeku vedou mosty. Ty bývají ze dřeva, z kamene, nebo ze železa. Mosty mívají pilíře, oblouky a zábradlí. V létě se koupáváme v řece (Koupelna). Kde se koupáváte v zimě a na podzim. Velcí chlapečci plovou. V zimě bývá řeka zamrzlá.

Kolik břehů má řeka? Jak se jmenují? Na kterém břehu leží N.? Co roste rádo u vody? Co tedy miluje vrba? Máme vrby v zahradě? Kdy uřezují se větve vrb? K čemu? Jak se jmenuje řeka u N.? Co je delší, potok či řeka? širší? hlubší? čistější, bystřejší? Kdy bývá v řece mnoho vody? málo vody? Co jest na dně řečiště? Která zvířata žijí v řece? Čím loví se ryby? Co se plaví po řece? Jmenuj lodě! Co přivádí parolod do pohybu? Co loď plachtovou? Co bývá přes řeku postaveno? Z čeho je most u N.? Kolik pilířů má? Kolik oblouků má? Jest starý či nový? Kdy se koupáváme v řece? V kterém čtvrtletí zamrzá řeka?

68. Liška a vlk.

Vlk šel kolem jámy a spadl do ní. Liška to viděla. Škodolibě vysmívala se mu. Běhala na okraji jámy a jmenovala vlka hloupým zvířetem. Jak se tak posmívala, ohlédla se jinam a spadla také do té jámy.

Co jsou vlk a liška? Žijí u nás vlci? — lišky? Kde se zdržují lišky? Kdo spadl do jámy? Kdo ji vykopal? K čemu? Co činila liška? Jaká byla tedy? Koho si dobírala? Co se stalo konečně? Kde byli pak oba?

69. Slunce, měsíc a hvězdy.

Slunce, měsíc a hvězdy vidáme na obloze. Bůh je stvořil. Slunce jest veliká, světlá koule. Ze slunce vycházejí světlé paprsky. Slunce osvětluje a zahřívá zemi. Slunce vychází ráno. Kde? na východě. Dopoledne stoupá výš a výše. V poledne stojí nejvýše. Odpoledne sestupuje opět níž a níže a večer zapadá. Kde? na západě. V létě slunce vychází časně ráno a zapadá pozdě večer; proto jsou v létě dlouhé dny a krátké noci. V zimě vychází slunce pozdě a zapadá brzo. Dni jsou krátké a noci dlouhé. Paprsky sluneční jsou velmi jasné. Pozorujeme stín, který vrhají lidé, domy, stromy a jiné předměty. Stín jest tmavý. Je-li obloha zamračena, nevidíme slunce.

Není-li na obloze mraků, vidíme v noci na obloze měsíc. Měsíc svítí jen v noci. Měsíc osvětluje zemi, ale nezahřívá jí. Měsíc vychází a zachází. Kde vychází? Kde zachází? Často bývá též měsíc neviditelný, a obloha prázdná jest mraků; tu máme nový měsíc. Za několik dní vidíme měsíc jako rohlik, v pravo zahnutý; pak jest první čtvrt. Za týden vidíme měsíc jako plnou kouli. Plné koule zase ubývá

a za týden vidíme měsíc jako rohlik v levo zahnutý; tu je poslední čtvrť. Mnohdy vidáme měsíc též za dne na obloze; ale nesvítí.

Také hvězdy vidáme za jasné noci na obloze. Lze je sčítati? Nelze, jsou nesčíslné. Na obloze jest mnoho, velmi mnoho hvězd. Hvězdy jeví se nám býti malými, lesklými body. Jsou velmi daleko od nás vzdáleny. Večer se objevují na obloze, jsou tam po celou noc a ráno opět zmizí.

Kdy svítí slunce? Kdy měsíc? Kdy vychází slunce? Kdy měsíc? Kde vycházejí oba? Kde zapadají? Kdy stojí slunce nejvýše? Kdy vychází slunce časně ráno? — pozdě? Kdy zapadá pozdě? — brzo? Kdy bývají dni dlouhé? krátké? Kdy bývají noci krátké? dlouhé? Co vrhá stín? jaký je? Jaké jsou paprsky sluneční? Hřeje také měsíc? Co svítí jasněji, slunce či měsíc? Máme teď úplněk? Kdy se objevují hvězdy? Kdo stvořil slunce, měsíc a hvězdy?

70. Obloha.

Nad námi nalézá se obloha jako velké klenutí. Obloha jest vysoko a daleko; ona jest všude. Jmenuj 4 strany světa! Obloha jest modrá; někdy bývá také zamračená. Mraky se pohybují. Vítr je žene. Prší. Déšť pada z mračen. (Mlha, rosa, mráz, jinovatka, kroupy, snh.)

V létě bývají bouřky. Obloha potáhne se mračny. Povstane velký vítr (vichr). Prach a listí se zvedá a létá ve vzduchu. Blýská se. Hřmí. Zdi se třesou. Pak prší velmi. Voda teče jako potok po ulici. Kroupy padají. Krupobití jest velmi škodlivé; kroupy rozbíjejí okna, srážejí ovoce se stromů a vytloukají obilí z klasů. Po bouřce spatřujeme často krásnou, pestrou duhu na obloze. Ona brzo zmizí. Červánky.

V zimě padá sněh. On pokrývá zemi do jara; pak roztaje. V nebi přebývá milý Pán Bůh. Také mnoho andělů jest tam. My se modlíme k Bohu. Pobožní lidé dostanou se také do nebe. Já chci býti také vždy pobožný (á), abych přišel do nebe.

Čemu jest obloha podobna? Kde jest klenutí? Ukaž a jmenuj strany světové! Jaké barvy bývá jasná obloha? Čím bývá častěji zastřena? Jsou dnes mračna na obloze? Jaká jsou? Co je žene? Jmenuj větry! Odkud přichází déšť? Kdy bývají mlhy? Kdy taje? Kdy mrzne? Kdy bývá krupobití? Kdy sněží? Kdy bývají bouřky. Kdy se blýskává? Kdy hřmívá? Kdo nám dává vláhu a teplo? Kde přebývá? Jací lidé dostanou se do nebe?

71. Opice.

Jednou stál pán u zrcadla a chtěl se oholiti. Napřed namydli si obličej, pak si oholil vousy břitvou. Ten pán měl v pokoji opici, která to vše pozorovala. Když byl pán hotov, odešel z pokoje. Tu opice vyskočila a chtěla pána svého napodobiti. Ona se namydli, vzala ostrou břitvu a uřízla si kousek nosu.

Kdo má plnovous? Kdo má kníry? Kdo se holi? Čím? Co udělal pán napřed? potom? Kdo se na to díval? Kdo odešel? Co chtěla opice činiti? Jak to udělala? Co se stalo?

72. Liška.

Za doby noční vyšla liška z lesa a vplížila se do dvora. Lidé spali a proto neslyšeli a neviděli lišky. Liška vloudila se až do chléva, kdež byly husy uzavřeny. Tam zakousla jednu husu a odnesla si ji do lesa. Ráno přišla hospodyně na dvůr, chtěla husy nakrmiti. Na dvoře spatřila peří a krev. Počítala husy a shledala, že jedna jí schází. Ona se zarmoutila. Šla

k myslivcovi a žalovala mu, že jí liška v noci husu ukradla. Myslivec odešel do lesa a zastřelil toho zloděje.

Kde bývají husy v noci? Kdo vyšel z lesa? Kdy? Kam? Proč jí nikdo nespátřil? Kam se vloudila? Co tam dělala? Kam spěchala s mrtvou husou? Co našla hospodyně na dvore? Co si pomyslíla? Kam šla? Co řekla myslivcovi? Co udělal myslivec?

73. Nemocný.

Já jsem zdrav (a). Děkuji milému Pánu Bohu za zdraví a prosím jej, aby mi i dále zdraví daroval. Onehdy jsem byl (a) nemocen (a). Co mu (jí) schází? On (ona) má — —. My známe rozličné nemoce: bolení hlavy, bolení zubů, bolení uší, bolení krku, kašel, rýmu, bolení žaludku, výraz, spálu, zimnici, bolení očí, bolení prstu, bouli.

Nemocný musí zůstat v pokoji a ležeti na posteli. On smí jen málo jísti. Lékař (doktor) navštívuje nemocného; on se ptá: Co ti (Vám) schází? Kde tě (Vás) bolí? Dívá se nemocnému na jazyk, počítá, kolikrát bije tepna za minutu, klepá na prsa atd. Potom předpíše nemocnému lék. Recept zanesou do lékárny. Lékárník připraví lék. Lék bývá obyčejně nedobrý, hořký. Nemocný musí léku užívat. Lék pomůže nemocnému, čili lék jej uzdraví. Nemocný bývá obyčejně bledý a vypadá špatně. Pozvolna se zotavuje a je pak čerstvý a silný. Všichni nemocní se neuzdraví. Mnozí umírají. N. také umřel (a) na —.

(Nemocnice, ošetřovatel, ošetřovatelka, smrtná postel.)

Kdo je nemocen? Co mu (jí) schází? Byl (a) jsi už také nemocen (a)? Kde musí nemocný zůstat? Kdo navštívuje nemocného? Co dělá lékař? Co činí tepna? Co také tluče? Kde

je srdce? Jaký jazyk mívá obyčejně nemocný? Vyplázní jazyk? Je bílý? Co předpisuje doktor? Kde se připravují léky? Jaký bývá lék obyčejně? Co musí nemocný? Už jsi také užíval (a) léku? prášků? kapek?

74. Brambory.

Kdo nerad brambory? Takového člověka nesnadno bylo by nalézt, který by bramborů nejedl. Brambory každý rád jí. Jsou brambory velmi laciné, chutné a zdravé jídlo. Jako chléb nikomu se nepřejí, tak také brambory rádi kdykoliv jídáme. Chudí lidé sotva by mohli žít bez bramborů. Než boháč také nestydí se za ně. Dovedná kuchařka umí je na nejrozmanitější způsob připravovati.

Z jara vychází rolník na pole, udělá si pluhem brázdy nebo vykope motykou jamky a sází do nich staré brambory; buď celé nebo skrojky s očky a zasypá je pak hlinou. Za nedlouho vyrostou z nich měkké, šťavnaté stonky, s tmavozelenými lístky, čili nať, která velmi rychle roste. Když je nať vysoká, okopávají se brambory poprvé. Pak kvete nať květem bílým nebo načervenalým. Z květu vyvine se kulatý, zelený plod, velký asi jako třešně a sluje bobulí. Bobule má nepřijemnou chuť, nelze jí jísti. V zemi vyrůstají hlízy z kořene a uzrávají v srpnu. Když dozrály, vykopají se, dají se do pytlů a zavezou se domů. Než se dají brambory vařit, oloupají se nebo se pouze umyjí a uvaří se se slupkou a pak teprv se loupají.

Jaká rostlina jest brambor? Kdy sázíme brambory? Do čeho? Co mají hlízy? Co vyrůstá z ok? Jaká jest nať? Co jest na nati? — na kořeni? Jaké jsou listy? květy? plody? Kdy dozrávají brambory? Kdy se vykopávají? Jak dlouho lze brambory uschovati?

75. Hádanka.

Zelená jsem, tráva nejsem,
žlutá jsem, vosk nejsem,
tvrdá jsem, kost nejsem,
sladká jsem, med nejsem.

Co je to? vekrm.

76. Jezevčík a pudlík.

Byli jednou dva psi, jezevčík a pudlík. Pudlík našel hezkou kost a uschoval si ji, aby mu jí zloděj neukradl. Jezevčík věděl o tom a byl by rád tu kost vzal a ji sežral; nevěděl však, kam ji pudlík uschoval. I přišel jezevčík k pudlíkovi a ptal se ho: „Kam uschoval jsi tu hezkou kost? Já bych ti ji střežil, aby ti jí někdo neukradl.“ Ale pudlík mu odpověděl: „Ne, to já nepovím, neboť ty's jistě tím zlodějem, ty chceš mou kost ukrásti.“ — Jezevčík odcházel skormoucený. On číchal všude, hledal a konečně našel tu kost za chlévem. Sotva ji chtěl žráti, přiběhl pudlík, chytil jezevčíka za krk a zatřepal jím. Jezevčík utíkal a velmi pištěl, protože jej to bolelo.

Který pes se ti více líbí, pudlík či jezevčík? Kdo našel kost? Kam ji uschoval? Proč? Co řekl jezevčík pudlíkovi? Bylo to pravda? Co chtěl jezevčík opravdu učiniti? našel kost? Jakým způsobem? Kde? Co chtěl udělati? Kdo k tomu přišel? Co udělal pudlík? Co učinil jezevčík? Kdo zvítězil? Kdo podlehl?

77. Podzim.

Horko letní už pominulo. Slunce hřeje teď mírně, ale příjemně. Vzduch jest čerstvý. Ve vzduchu létají bílá vlákénka a věší se lidem na oděv. (Babí léto).

Růže už odkvetly. Slunečnice a jiřinky ještě kvetou. Veliké dýně leží v zahradě. Na stromech zraje ovoce.

Vysoko ve vzduchu vznáší se hejno špačků. Cvičí se k odletu do teplejších krajín.

Většina polí jest již holá. Brambory a řepa čekají ještě na sklizeň. Přijde také na ty brzo řada.

Listí na stromech zčervenalo a sežloutlo a brzy opadá. Pak budou stromy holé.

Zajícům, srnám a koroptvím daří se na podzim špatně. Myslivci je pronásledují a střílejí.

Noci bývají už dlouhé a studené. Večer a ráno zahaleno bývá vše hustými mlhami. Jen v poledne hřejí ještě paprsky sluneční.

Kolikáté čtvrtletí je podzim? Které předcházelo? Které bude následovati? Které jsou měsíce podzimní? Jaké jsou dni na podzim? Jaké noci? Co pozorujeme ráno a večer? Jaké jsou listy na stromech a keřích? Co se s nimi stane? — Jmenuj stěhovavé ptáky! Kam se stěhují? Proč odlétají od nás? Kdy zase přiletí? Která zvířata přespávají zimu? Kde?

78. Ježek.

Ježek je skoro tak velký jako kočka. Na zádech a bocích pokrytý jest dlouhými ostny. Ježek může hlavu a nohy ke trupu přitlačit a schoulit se v kouli. Pak ostny na vše strany odestávají. Nelze se ho pak tak snadno chopiti, sic bychom se popíchlí. Nos jeho podoben jest nosu psa. Žije v zahradách, na poli a v lesích. Den prospí ve svém brlohu; jak se setmí, vylézá a jde si hledat potravy. Ježek chytá a žere žáby, myši ano i hady, kde na ně přijde. Celou zimu prospává v brlohu.

Co je ježek? Jmenuj části jeho těla! Kde se zdržuje? Jak velký je? Čím je pokrytý? Co bys nechtěl (a)? Kdy se obvykle schoulí? Proč? Kterak jest nám užitečný? Co dělá v zimě? Kdy chodí si hledat potravu? Co dělá za dne?

79. Kozy.

Dvě kozy přišly na lávku
a stály proti sobě,
nemohly si tam vyhnouti
a nařikaly obě:

„Pusť mne, já byla dříve zde,
jdi zpět, ať přejít mohu.“

„Ó nepůjdu, však starší jsem
a vzdor tvůj lehko zmohu.““

I jaly do se strkati
a přitiskly se k sobě,
pak počaly se trkati,
až spadly dolů obě.

O kom se tu vypravuje? Kde se potkaly? Co chtěla první? — druhá? Co řekla první? — druhá? Proč nemohly si vyhnouti? Co udělaly konečně? Co se stalo?

80. Silnice.

Z města vedou silnice do vesnic a jiných měst přes pole. Silnice nebývá dlážděna; posypá se ob čas štěrkem. Po obou stranách silnice vedou chodníky pro chodce. Vedle mnohých silnic vysázeny jsou stromy, které poskytují cestujícím stínu (chládku). V pravo i v levo jsou příkopy; těmi odtéká voda. Hromádky štěrku leží na každé lepší silnici. Na rozcestích stávají obvykle cestníky.

Na silnici vídáme chodce, jezdce a různé povozy. Mnozí chodci nosí na zádech vak. Obchodníci s mlékem a máslem mívají malé vozíky, jež táhnou psi. Ženy nosí rozličné věci v koši na zádech. Obchodníci s dobyt看em honí jednou voly, jednou ovce a jednou svině.

Také velké vozy s náklady lze tu pozorovati. Ty vezou zboží pro obchodníka, nebo mouku pro pekaře nebo brambory, zelí, seno a dříví na prodej do města. Lehké kočáry, poštovní vozy, kočáry a drožky také tam často spatřujeme.

Jmenuj nějakou silnici! Kam vede? Jak daleko jest do N.? Jest ta silnice rovná či křivá? Jsou v ní stromy vysázeny? Jsou to ovocné, či ozdobné stromy? Stojí u ní cestníky? Co je na nich napsáno?

Co jest po obou stranách silnice? K čemu jsou příkopy? Co leží na silnici? K čemu je štěrk? Čím se pokazí silnice? Kdo tluče kamení? Jaké brýle má cestmistr? Proč? Jaké povozy vídáme na silnici?

81. Špaček.

Starý myslivec Dokoupil měl ve svém pokoji vycvičeného špačka, který naučil se několik slov mluvit. Když na příklad zavolal: „Špačičku kde jsi?“ odpověděl špaček vždy: „Zde jsem!“

Sousedův malý Karlíček velmi oblíbil si špačka a proto častěji k myslivci docházel. A když jednou Karlík opět špačičku navštívil, nebyl Dokoupil v pokoji. Karlík honem špačka chytil, strčil jej do kapsy a chtěl s ním odejít.

Ale v tom okamžiku objeví se myslivec ve dveřích. Chtěl chlapci radost způsobiti a zavolal jak obyčejně: „Špačičku, kde jsi?“ — A ptáček z kapsy chlapecovy křičel, co mohl: „Zde jsem!“

Co je špaček? Kdo měl špačka? Kde? Jmenuj některé ptáky, které chováme ve světnici! Jmenuj ptáky domácí! Jmenuj ptáky vodní! K čemu chovají lidé ptáky v pokoji? Co uměl špaček? Kdo jej tomu naučil? Kteří ptáci naučí se mluvit? Co umí kanárek? Kdo navštěvoval často myslivce? Za jakým účelem? Co si myslel chlapec? Po čem zatoužil? Co učinil konečně? Kam strčil špačka? Kdo přišel v tom do pokoje? Jak zavolal myslivce? Kdo se ohlásil? Jak? Kde? Co musil teď myslivce? Kdo se zastyděl? Kam nesměl Karel vícekrát přijít?

82. Zachránění života.

Sedlák jednou oral na svém poli. Vedle toho pole tekla řeka. U řeky stály stromy. Na jednom z nich stál nádenník, osekával větve. Noha se mu smekla a spadl do řeky. Nádenník křičel a volal o pomoc. Jakmile sedlák toto volání uslyšel, zastavil koně a běžel k řece. Spatřil tu, kterak nešťastný nádenník v řece zápasí. Ihned běžel zpět ke svým koňům, vypřáhl je a vzal provazy s sebou k řece. Stále ještě nádenník zápasil. Hodil mu jeden konec provazu do řeky a druhý sám pevně držel. Nádenník křečovitě uchopil ten provaz a sedlák vytáhnul jej šťastně na břeh. Nádenník poděkoval svému ochránci; sedlák se těšil, že zachránil člověku život.

Co dělal sedlák? Kde leželo to pole? Co rostlo na břehu řeky? Kdo pracoval na stromě? Co dělal? Co se mu přihodilo? Kam spadl? Proč křičel? Kdo to slyšel? Kam běžel sedlák? Proč? Co přinesl? Komu hodil konec provazu? Co učinil nádenník? Co učinil sedlák? Kdo zachránil nádenníka? Kdo měl radost? Proč?

83. Pes a kus masa.

Pes maje kus masa v hubě, běžel skrze tekutou vodu. I zdálo se mu, že ve vodě ještě jiný kus masa vidí, a chtěl i ten pochytit. A tak otevřev hubu, upustil ten, kterýž měl. Voda ten kus hned zanesla, a tak on jistý kus za nejistý ztratil.

Kdo stojí o cizí, přichází o své.

O čem se vypravuje v této bajce? Co měl pes v hubě? Kudy běžel? Co se mu zdálo? Co chtěl učiniti? Jaký byl proto? Co otevřel? Proč? Co se mu stalo? Kam spadlo maso? Co se s ním stalo? Jaké naučení z toho plyne?

84. Mlýn.

Za vsí stojí mlýn, který náleží mlynáři. Do něho přivázejí nebo přinášejí lidé zrní obilní; zde semele se zrní obilní na mouku. Ve mlýně jsou tvrdé kameny. Mouka padá do truhly moučné. Ve mlýně se mnoho práší; tam je vše bílé: mlynář, mlynářka, stárek i prášek a také my, kdybychom tam přišli a zdrželi se tam.

Mlýny jsou rozličné. Mlýn, který pohybuje se vodou, sluje mlýnem vodním. Jsou též mlýny větrné čili větrníky. Větrníky mají místo kola vodního čtyři veliká křídla, jimiž vítr otáčí. Nyní máme též mlýny, které žene pára. Takové slovou mlýny parními.

Ve mlýnech upravují se také kroupy a krupice. Mlýnů upotřebují lidé ještě k mnohým jiným účelům. Podle toho mívají pak mlýny svá jména. Také pily nalézají se u některých mlýnů?

85. Hospodářský dvůr.

Každý rolník musí mít u stavení svého dvůr. Ve dvoře tom stojí stáje a chlévy, krmíky, holubník, kůlna atd. Z některého rolnického dvora vchází se do stodoly. Dvůr takový sluje hospodářský dvůr. Ve stájích a chlévích přebývá dobytek, jehož rolník potřebuje ku zdělávání pole. Koně a voly potřebuje k tahu. Krávy a ovce poskytují mu mléka. V krmících chová prasata, která v zimě zabíjí, aby měl maso. Stáje a chlévy bývají obyčejně z cihel postaveny.

Tam bývá tma. Krmíky zhotovuje obyčejně tesař ze dřeva. Také holubník bývá často ze dřeva. V kůlně uschovány mívá hospodář svá rolnická náčiní: vozy, pluhy, brány, vál, kosy, srpy, vidle, hrábě atd. Také tam stává stroj na řezání slámy. Blízko chlévů jest hnojná jáma, kamž dává se hnůj a odtéká močovka. Hnoje potřebuje rolník ke hnojení pole a močovky ke hnojení luk. Psí bouda bývá též na dvoře dobrého hospodáře. V té přebývá pes. Za dne bývá uvázan a v noci chodí volně po dvoře, aby se tam zloděj nedostal.

Nad chlévy nebo nad krmíky bývá obyčejně kurník, v němž slepice a kohout za noci přebývají. Stodola staví se obyčejně z cihel nebo z kamení; ale bývá často také ze dřeva. Do stodoly vcházíme velkými vraty. Těmi vraty může vůz s obilím do stodoly vjetí. Na protější straně bývají též tak velká vrata. Jedněmi vraty plný vůz do stodoly vjíždí, druhými prázdný ze stodoly vyjíždí. Ve stodole skládá se obilí. Pak se tam na mlatě mlátí cepy. Bohatí rolníci nemlátí obilí cepy, nýbrž strojem — mlátičkou.

Mlátičky stávají u stodoly a jsou koňské nebo parní. Mlátičkou vymlátí se obilí rychleji než cepy. (Panský dvůr.)

86. V pozdní jeseni.

Spadlo listí k zemi.
vichr krajem hvízdá,
vlašťovičky milé
opustily hnízda.

Ušchly milé květy,
černají se role,
smutně stojí stromy,
hnědé jsou a holé.

Smutné, teskné ticho
vládne celým krajem,
nebe zachmuřené
nad polem a hájem.

Kdy opouštějí nás vlaštovky? Kam se stěhují? Proč? Jaký vítr fučí v pozdním podzimku? Proč opadává listí? Jak bývá na poli? Proč je smutno? Který roční čas očekáváme? Těšíte se naň? Proč?

87. Zima.

Když veškeré listí se stromů opadalo, když květiny a zeleniny ze zahrady zmizely, a když za to na tabulích oken za noci květy z jinovatky se utvořily, tenkráté máme zimu.

Slunce svítí pouze několik hodin; paprsky sluneční jsou slabé; proto bývá vzduch studený. Severní vítr ostře doléhá. Nejvíce to pociťují uši a nos. Na lukách a na polích jest pusto. Lesy jsou holé. Velké vločky

sněhové padají s oblak a sníh pokrývá celou zemi. Vypadá to jako bílá pokrývka, pod níž veškerá příroda odpočívá. Voda zamrzá a povstává led.

Lidé odívají se do šatů teplých, aby chránili tělo své před zimou. Sedlák, který teď na poli práce nemá, pracuje ve stodole. Venku v lese myslivci honí zvěř a dřevaři kácejí stromy.

Zima poskytuje také radosti a zábavy. Lidé vyjíždějí si na saních. Chlapci a děvčata vozí se na saňkách s vrškou dolů. Děti dělají ze sněhu sněhuláka. Jinde válčí hrudami sněhovými. Na kluzišti hemží se lidé. Největší ze zimních radostí poskytují zajisté svátky vánoční. Tu září vánoční stromek a děti těší se na to, co jim Jezulátko přinese.

Co jest zima? Kolikáté čtvrtletí jest zima? Od čeho zamrzá voda? Co je pak? Co pozorujeme často v zimě na tabulích oken? Jakým způsobem zmizí opět ty květy? Co můžeme činiti na ledě? Jaký musí být led? Umiš se klouzati? máš saňky? Z čeho? Kdo je táhne?

Z čeho je zimní oblek? Kde pracuje sedlák v zimě? Co tam dělá? Co dělá selka v zimě? Která zvířata střílí myslivec? Co dělají dřevaři?

Které svátky bývají v zimě? Kdy byly velikonoce? Co bývá před vánoce? Co dělá Mikuláš? Co přináší? Co ti má dáti Ježíšek? (Čeho si přeješ k vánocím?) Které děti nedostanou ničeho?

Pověz něco o zahradě v zimě! o silnici v zimě! o poli, o lese v zimě! o sněhu! o přástkách! o vánočním stromku!

88. Kohout.

Kohout, ten si hrdě chodí,
všecky slípky s sebou vodí,
všude on se osmělí,
zrnka s nimi rozdělí.

Z večera jde brzy spat,
aby časně mohl vstát;
ráno volá na sluhy —
nosí hřeben, ostruhy.

Za dne častokráte zpívá,
zamhouřené oči mívá.

O kom se tu vypravuje? Kudy chodí kohout? Jak? Koho
vodí? Koho vodí slepice? S kým dělá se o zrnka? Kdy chodí
spat? Proč? Co má na hlavě? na nohou? Kdo mívá ostruhy?
Co udělá, když zpívá? Jak zpívá?

89. Dům — (ústav).

Lidé přebývají v domě. My přebýváme v ústavě.
Ústav jest veliký dům. Tento dům jmenuje se ústav
pro hluchoněmé. V kostele se modlíáme. Dům, do
kterého chodíváme se modlit, jmenuje se kostel.
Dům, ve kterém zhotovují sukno, jmenuje se továrna
na sukno.

Lidé přebývají v domě ve světnici. Matka vaří
pokrmu v kuchyni. Vedle kuchyně bývá komora
čili špižírna. V komoře má matka mouku, vejce,
máslo a rozličné jiné věci. Nad kuchyní jest jídelna.
Dole jest sklepiště. Ve sklepišti jest pracovna,
prádelna a koupelna.

Uhlí, dříví, brambory a zeleniny vůbec uschovány
jsou ve sklepišti. Sklepiště bývá světlé, sklep
tmavý. Do sklepiště i do sklepa chodíme po schodech.

Zedníci staví domy z kamene, z cihel a z malty.
Nejprve vykopou základy. Do základů dávají kámen.
Na základě staví se zdi z cihel. Zedníci staví zeď
přední, zadní, pravou a levou. Zedníci nechávají

ve zdech díry, abychom mohli do domu chodití a aby mohlo do domu světlo vstupovati (vnikati, padati). Do domu chodíme dveřmi; světlo padá do domu okny. Dům má dvěře = vrata a okna. Vrata jsou dole v přízemí. Nad přízemím jest poschodí první a nad prvním poschodím poschodí druhé. Náš ústav má 2 poschodí = patra; jest dvoupatrový. Jsou také domy trojpatrové. Ve vesnicích a v malých městech bývá mnoho malých domů přízemních.

Nahoře na domě nalézá se střecha. Dům zakryje se střechou, aby do něho nepršelo. Střechu staví tesaři ze dřeva a pokrývají ji pokrývají křídlicemi, šindelem nebo slamou. Na střeše nalézá se komín. Komínem vychází kouř z pece a z kamen. Dům vystavený z cihel jest červený. Aby byl bílý, metají zedníci na zdi maltu. Zedníci dům omítají. Potom jej vápnem líčí = bílí. Náš ústav jest olíčen barvou hnědou.

Z ulice vcházíme do domu vraty. Náš ústav má zvenčí vrata i dvěře. Domovník vrata otevírá i zavírá. Vraty vcházíme do síně. Ze síně vede chodba na pravo i na levo. Ve přízemí jest jídelna, pracovna, tělocvična, skladiště, nemocnice atd. Ve přízemí bydlí domovník, sl. učitelka, kuchařka, dozorkyně atd. V prvním poschodí jsou ložnice, umyvárny, šatny, učírny, byt pana ředitele a byty pro pány učitele. Ve druhém poschodí jsou také ložnice, umyvárny a šatny a rovněž i učírny. Mimo to jest tam sál, kaple a síň pro pomůcky učebné.

90. Kamna.

V každém téměř pokoji shledáváme kamna. Nejsou všechna kamna stejná. Dle velikosti, tvaru a barvy

se od sebe liší. Železná kamna bývají obyčejně černá. Hliněná kamna jsou rozličné barvy. Jmenuj části kamen!

V kamnech topíme, jakmile počne býti zima. Látky, jimiž v kamnech lze topiti, jsou: dříví, uhlí, koks a rašelina. Jmenujeme je látkami hořlavými čili palivem. Oheň rozděláváme zápalkou, papírem, hoblovankami nebo slamou. To vše jsou látky snadno vznětlivé. Na to se pak položí dříví a konečně uhlí. Kamna se ohněm pozvolna zahřívají, až jsou konečně horká. Kamna železná a plechová brzy se roztopí, když v nich zatopíme. Někdy bývají až červená. Z vytopených kamen sálá teplo, jímž pokoj se zahřívá. Někteří lidé rádi stávají nebo-li sedají u kamen. To není zdravé. Uhlí a dříví shoří (spálí se) a povstane z nich popel, který propadá mřížkou do popelníku. K čemu potřebujeme popele? Z ohně vychází kouř. Táhne z kamen troubou do komína a odtud do vzduchu. Rozpukaná, děravá kamna kouří, t. j. kouř uchází do pokoje. To je nezdravé. Vychází-li z komína kouř, vím, že se tam v kamnech nebo v krbu topí. V troubě a v komíně usazují se černé saze. Jak slují řemeslníci, kteří čistí komíny a trouby?

K čemu potřebujeme kamen? Z čeho bývají kamna? Jaká bývají hliněná kamna? Jaká bývají železná kamna? Jmenuj části kamen! Čím vytápíme kamna? Kdo vytápí u nás kamna? Jmenuj látky hořlavé! snadno vznětlivé! Kam padá popel? Jaký je? K čemu slouží? Kam uchází kouř? Která kamna zahřívají rychleji? příjemněji? Kdo čistí kamna? komín?

91. Kdo nechce poslouchati, musí cítiti.

Karel šel jednou po ulici. Tu stál vůz s jedním koněm. Jakmile Karel koně spatřil, běžel k němu

a jal se jej hladiti. Ačkoliv jej vozka několikráté napomenul, předce nepřestal Karel po koni sahati; až najednou kůň kopnul a trefil jej do boku. Polomrtvý svalil se chlapec na zemi. Za neposlušnosť svou musil mnoho bolesti vytrpěti. Šest týdnů ležel na posteli.

Co viděl Karel na ulici? Co činil? Kdo jej varoval? Jak asi? Uposlechl Karel? Co činil vzdor výstraze? Co se mu stalo? Jaký byl následek? Kterak musil Karel za svou neposlušnosť pykati? Jaký byl Karel? Co se mohlo státi? Co činili asi rodiče?

Napodobení. K. a F. šli do zahrady, přibližovali se k včelínu. Zahradník je varoval. K. uposlechl, F. přiblížil se k včelám, jedna jej píchla. Zahradník přiběhl a žihadlo mu vytáhl. Chlapec předce měl otekly obličej, vytrpěl bolesti.

Podobně: Anna dráždila na dvoře psa, pokousal ji, 14 dní ležela.

92. Chytrá myš.

Myš vyběhla z díry své a spatřila tu past. „Aha!“ řekla si, „tu postavili past. Ti chytří lidé! Oni naléti past a na kousek dřívka nastrčí kousek slaniny. Však my myšky nejsme tak hloupy, abychom nevěděly, že dotkneme-li se slaniny, bác! spadne obtěžkaná deska a zabije mlsálka. Ne, ne, znám dobře vaši lest.“

„Ale,“ pokračuje myška, „přivonět mohu k slanině. Pouhým přivoněním nemůže předce deska spadnouti. A já tak ráda voním slaninu; musím si trochu přivoněti.“ Vběhla do pasti a čichala s chutí. Past byla velmi citlivá. Jakmile se myš svým nosem z neopatrnosti dotkla slaniny, bác! spadla deska na ni a zabila myšku.

Kdo chytá myši v domě? v zahradě? na poli? v lese?
Jak chytáme myši? Viděl (a) jsi již past? Popiš ji!

Jak zní nadpis? Odkud přišla myš? Co spatřila? Co bylo v pasti? Kdo nalíčil past? Jak? Co chtěla myš? Jaká chtěla být? Co nechtěla? Proč ne? Co učinila? Jaký byl následek? Byla myš opravdu chytrá?

93. Vánoce.

Je zima; málokdy vidáme slunce; tmavé mraky zastírají oblohu; severní vítr fičí; vločky sněhové poletuji a země odpočívá pod bílou pokrývkou. Zimy přibývá; voda zamrzá a proměňuje se v led. Dni jsou pořád kratší a kratší a noci delší.

Ale i tato tmavá a studená doba roční má něco zajímavého. Jsou to svátky vánoční, které připravují dětem velikou radost. Již několik týdnů před těmito svátky myslí děti pouze na vánoční stromek a vypravují si o krásných věcech, které jim Ježíšek dá.

Konečně dočkají se dne štědrovečerního. Když se večer setmělo, každé dítě sedí v pokoji. Srdce jim radosti tluče. Až najednou otevrou se dveře a matka zavolá: „Pojďte, děti, pojďte!“

Ó, jak krásně září svíčky na zeleném stromku vánočním! Jak třpytí se ty skleněné koule, ty pozlacené ořechy a jiné ozdoby! Jak bohatě jest ten stromek ověšen mnohými dobrými věcmi! Děti jsou nadšeny.

Pod vánočním stromkem hledá každé dítě své dary: hračky, knížky, oděv. Mimo to dostane každé dítě plný talíř jablek, ořechů a rozličných pamlsků. Ó, jak dobří jsou ti milí rodiče! Poděkuj jim!

Kdy bývají svátky vánoční? Kdo se na ně nejvíce těšívá? Kde stává vánoční stromek? Co je na něm? Kde leží dary pro děti? Co jsi dostal (a) na Ježíška? Od koho? Co jsi ty dal svým rodičům?

94. Světlo.

Teď bývá ráno pozdě světlo a večer brzo tma. Potřebujeme svítiva, abychom mohli místnosti v domě osvětlovati. Za dlouhých zimních večerů sedávají členové rodiny kolem světla, pracují, hrají nebo si vypravují. Místnosti lze rozličným způsobem osvětlovati: olejem, svíčkami, petrolejem, plynem a světlem elektrickým. Olej připravuje se ze semene řepkového. Olejem svítí se v lampách, které bývají obyčejně z plechu zhotoveny. V lampě jest knot, jímž olej do výše vstoupá a nahoře plamenem stravován bývá. Občas třeba takový knot očistiti, má-li dále dobře svítiti.

Svíčky zhotovují se v továrnách. Svítíme-li svíčkou, zastrkujeme ji obyčejně do mosazného svícnu. Voskové svíčky bývají také zbarvovány; takové ozdobují stromek vánoční.

Lépe než olej svítí petrolej, který nepříjemně zapáchá. Petrolejová lampa má knot, který se dá snadno stahovati a zvedati; musí míti také skleněný cylindr. Bez něho lampa by kouřila. Bud opatrný (á), rozsvěcuješ-li lampu petrolejovou!

Ještě světleji než petrolej svítí plyn. Plyn nevidíme, ale čicháme jej. Plameny světla plynového vyčnívají ze stropu nebo ze zdí.

Nejpěknější světlo jest světlo elektrické.

Čím bývá země za dne osvětlována? Čím osvětlujeme pokoje a ulice za noci? Které světlo svítí nejjasněji? nejméně jasně? Jmenuj části lampy! Z čeho připravuje se olej? Kde zhotovují se svíčky? Kdo zhotovuje svíčky? Co víš o svíčkách voskových? Z čeho je knot? Jak zapáchá petrolej? Co zapáchá též nepříjemně? Na čem jsou ramena světél plynových umístěna? Z čeho jsou? Čím svítíme my? Čím svítí cukrovar? Kdo rozsvěcuje u nás lampy? Kdo zháší? Kdo je čistí a plní?

95. Nerosty.

Na silnici vidíme kamení. Jest barvy šedé. Kámen můžeme ohmatati, jest hmota. V prstenech bývají také kamínky. Ty jsou zelené, modré atd. Kameny mají rozličnou barvu. Kámen jest tvrdý. Z kamene dělají se sochy, brusy, schody, sloupy, mosty atd. Kamení užívá se také ku stavění (kámen pískový, kámen stavební). Vápenec, ze kterého pálí se vápno, křemen, ze kterého se připravuje sklo, jsou také kameny. Kameny, které zasazují se do prstenů, jsou velmi pěkné, ale také velmi drahé. Říkáme jim proto drahokamy. Kameny dobýváme ze země. Kameny v zemi nerostou. Pán Bůh je tam uložil. Kámen necítí a nemůže se pohybovati. Kámen ani není zvíře, ani rostlina. Kámen jest nerost, protože neroste.

Z hlíny dělají se cihly, hrnce, mísy, džbánky, dýmky, kalamáře, kamna atd. Hlína jest měkká. Můžeme ji smáčknoti. Koušek suché hlíny jmenuje se hruda. Hruda jest tvrdá. Hlína bývá barvy žluté nebo nahnědlé. Některá hlína jest také bělavá, jiná černá. Dobrá hlína na polích jmenuje se prst. Hlína také neroste, proto jest nerost.

Železo nedá se smáčknoti, jest tvrdé a těžké. Železo jest barvy šedé. Ze železa zhotovují se zámky, kliky, kování atd. (kujné železo, litina). V ohni železo měkne a řeřaví. Protože se železo kuje, říkáme mu kov. Železo nalézáme v zemi. Železo nenachází se v zemi čisté. (Ruda železná). Rudy železné dobývají horníci čili havíři. Železo v zemi neroste, jest nerost.

Měď jest barvy červené. Jest tvrdší než železo. Je-li měď na vzduchu, ve vlhku nebo v mokru, usaže se na ní plísta. Plísta jest jedovatá. Z mědi

zhotovují se kotle, pánve, vany, drát atd. Měď se taje, kuje; proto sluje kov. Měď jest v zemi v kamenech. Měď v zemi neroste, jest nerost.

Stříbro jest barvy bílé. Stříbro není tak tvrdé jako železo nebo měď. Stříbro jest těžší než železo. Stříbro nerezaví na vzduchu. Stříbro jest lesklé. Ze stříbra zhotovují se koruny, náušnice, hodinky, řetízky atd. Který řemeslník zhotovuje věci ze stříbra? Stříbro se také kuje, jest kov.

Stříbro jest drahý kov. Stříbra dobýváme ze země. Jest také nerost.

Zlato jest žluté. Zlato jest měkčí než stříbro; ale za to jest mnohem těžší. Zlata užívá se ku pozlacování. Co zhotovuje se ze zlata? Zlato kuje se také. Jest kov. Zlato jest drahé, proto sluje drahý kov (vzácný kov). Zlato jest v zemi v rudách, také písek některých řek obsahuje zlato. Zlato v zemi neroste, jest nerost.

96. Kočička.

Mám strakatou kočičku,
kulatou má hlavičku,
dlouhé kníry kolem huby,
v té špičaté, ostré zuby,
na nožičkách měkké tlapky,
na těch zakřivené drápky.

Kočičku svou ráda mám,
ve hře s ní však pozor dám,
neb, ač ráda se mnou hrává,
přeceť šelmička je dravá:
trhá myšky, menší ptáky,
mohla by mne škrábnout taky.

Kdo měl kočička? Jaká byla? Jakou hlavu měla? Co měla kolem huby? Co v hubě? Jaké zuby má kočka? Co měla na tlapkách? Jaké jsou drápy? Proč dávalo děvče pozor s ní ve hře? Čeho se tedy bálo? Proč říkáme, že je kočka dravá čili šelma? Jmenuj jiné dravce!

97. Řemeslníci.

Řemeslníci pracují rukama a potřebují k tomu všelikých nástrojův. Místnost, ve které řemeslníci práci svou konají, sluje dílnou. Někteří, na př. zedník, tesař, provazník atd. pracují venku pod širým nebem. Někteří řemeslníci obstarávají nám práci svou pokrm, oděv, obydlí. Jiní zhotovují zase věci, kterých my ke práci nebo ku svému pohodlí potřebujeme. Řemeslníci potřebují ke svým výrobkům rozličných látek, na př. dříví, hlíny, železa, zlata, sukna, kůže a j. v.

Kdo naučiti se chce nějakému řemeslu, ten musí jíti k mistrovi do učení a sluje pak učeník. Takové učení trvá 3—4 léta. Pak dostane vysvědčení, že se vyučil a je tovaryšem. Mistr mívá obyčejně více tovaryšů, kteří pro něj pracují a od něho mzdu za to dostávají. Pilní a dovední tovaryši vydělají mnoho a stanou se pak též mistry.

Čím pracují řemeslníci? Čeho potřebují? Jmenuj několik řemeslníků! Jmenuj nástroje, jichž potřebuje stolař! krejčí! obuvník! knihař! zedník! atd. Kterí řemeslníci pracují o našich pokrmech? o našem oděvu? obydlí? nábytku? o zbraních? o klenotech? Kterí řemeslníci jsou nejpotřebnější? Kterí řemeslníci mohou žíti pouze ve městech?

Jakým řemeslníkem budeš ty? Kdo učí učeníka? Jak dlouho trvá doba učení? Co se stane z učeníka? Pro koho pracuje tovaryš? Co dostává za svou práci? Jaké tovaryše má mistr rád? nerad? Kterí tovaryši mohou státi se později také mistry?

98. Medvěd polapil zloděje.

Pozdě večer přišel medvědář s medvědem do vesnice a v hospodě požádal za nocleh.

Hospodskému zbyl prázdný chlév po velikém krmném vepři, jež právě byl prodal. Tam zavřel teď medvěda.

Ale vepře vyhlídl si již dávno zloděj ze sousední dědiny, že jej příležitost z chlěva ukradne.

I vplížil se za tmavé noci tiše do dvora a opatrně bral se k zavřenému chlévu. Měl za to, že tam vepře posud ještě najde. Otvírá zlehka a hmatá všude po vepři. Ale náhle se cítí ve drápech zvířete strašlivého, které hrozně mumlajíc, zuby své do něho zatíná. Bídník křičí úzkostně, volaje pronikavě, aby mu ku pomoci přispěli.

I sběhli se kvapem všichni z celého domu a divili se nemálo, že zloděj tak nenadále se polapil. Pomáhali mu sice všemožně, ale jen nesnadno podařilo se jim, ztrýzněného zloděje z drápů medvědích vyprostiti.

A když zloděj z ran svých poněkud se vyléčil, odevzdán byl soudu.

99. Opice.

Zámožný jeden pán držel si v domě opici. Jednou seděl z rána ve své lenošce a četl noviny. Kouřil při tom z dýmky. Dýmka za chvíli mu vyhasla. Vzal třísku a zapálil si znova. Dýmka opět kouřila. Opice to vše pozorovala. — Za hodinu odložil pán dýmku i noviny a odešel z domu. Opice pospíšila si ke stolu chtějíc dělati vše tak, jak to viděla u svého pána. Sedla si do lenošky, posadila si bílou čepici na hlavu, vzala

veliké noviny do rukou a do huby strčila si dýmku. Vypadala velmi směšně. Poněvadž dýmka kouřiti nechtěla, vzala si třísku a připalovala k dýmce. K tomu byla nešikovná. Oheň jí přišel až do obličeje a popálila si nos. To ji velmi bolelo. Dlouho to trvalo, než se jí nos zahojil.

Nemusíme všechno dělati a všechno mítí, co u jiných vidíme.

Kdo měl opici? Co je opice? Co dělal pán jednou? Čím zapaloval dýmku? Jak dlouho četl a kouřil ten pán? Kdo jej při tom pozoroval? Co udělala opice, když pán odešel? Co si chtěla zapáliti? Co si spálila? Jaká byla tedy opice?

100. Zajíc a liška.

Zajíc a liška cestovali spolu zimního času. Oba delší dobu ničeho nejedli. V tom, co tak o hladu svém přemýšleli, spatřili děvče, ano nese na rameně košík, z něhož příjemná vůně vycházela; byly v něm čerstvé žemle. Liška dostala na ně chuť a pravila zajíci: „Polož se tamto u cesty a číň se mrtvým!“

Zajíc uposlechnuv rady liščiny, svalil se, čině se mrtvým. Děvče spatřivši zajíce u cesty ležeti, odložilo košík a spěchalo pro něj. Liška však nemeškajíc uchopila koš a utíkala s ním křížem přes pole. Zajíc vyskočil a jal se ji následovati. Než liška nečekala, chtějíc žemle sama sežrati.

Zajíce podvod lišky nemálo dojal. Když doběhli k rybníku, pravil zajíc k lišce: „Nalovme si ryb a udělejme si hostinu z ryb a žemlí, jako velcí páni. Ty strčíš ocas do vody a když se ti několik ryb do něho zakousne, pak vytáhneš jej i s rybami pomalu ven.“

Liška s návrhem tím souhlasila a učinila, jak zajíc jí poradil.

Za chvíli uchopil zajíc košík a jal se utíkat. Liška chtěla jej následovati. Avšak ocas ve vodě tak jí přimrzl, že z místa hnouti se nemohla. Zajíc jal se jí teď posmívati, řka: „Na jaře až led roztaje, přijdi si pro podíl žemlí!“ A odběhl. Liška štěkala za ním, jako zlý pes na řetězu.

O kom se tu vypravuje? Co je zajíc? liška? Ku kterým ssavcům čítáme lišku? zajíce? Čím živí se liška? zajíc? Koho potkali? Co neslo? Co mělo v košíku? Kdo dostal chuť na žemle? Jak radila liška zajíci? Co učinilo děvče? Co zatím liška učinila? Kdo ji následoval? Proč chtěla sama sežrati žemle? Jak ji zajíc obelstil? Co se jí stalo? Kdy ji opět rozmrzl ocas?

101. Zahrada.

Lidé mívají též zahrady u svých stavení. V naší zahradě pracuje zahradník. Sází všeliké zeleniny, stromy, keře a květiny. Zahrada bývá obehnána zdí nebo plotem, aby cizí lidé a zvířata do ní nemohli. Nakreslíme plán naší zahrady. Východ, západ, sever, jih. Kde je vchod? Kde je besídka?

V zahradě jsou stezky široké a úzké. Široká cesta hlavní vede celou zahradou. Zahrada rozdělena jest v záhony. Na záhonech roste brách, fazol, řepa, řetkev, salát, okurky a jiné zeleniny. Zelnice, zahrada ovocná, zahrada ozdobná. V zahradách jsou též ovocné stromy a rozličné křoviny plodonosné. Mnohdy pěstují se v nich rozmanité krásné květiny: růže, karafiáty, tulipány, hyacinty atd. Ve mnohých zahradách jsou besídky z révy vinné a jiných rostlin nebo ze dřeva. V besídce stává obyčejně stůl. V besídce bývá chládek.

Na jaře a v létě chodívají lidé do zahrady na procházku a sedávají v besídce.

Zahrada poskytuje nám v každém čtvrtletí něco zajímavého. Na jaře zelené listí a květ; v létě zeleniny, květiny a plody; na podzim je všecko zralé. V zimě odpočívá zahrada pod bílou pokrývkou. V některých zahradách stávají skleníky. Co je v nich? (Hranice naší zahrady. Soused.)

Co je zahrada? Čím je ohrazena? Jak se jmenuje muž, který v zahradě pracuje? Jmenuj práce zahradníka! — zahradní náčiní! Jak se jmenuje náš zahradník? Co roste v zahradě? Jmenuj zeleniny! — ovocné stromy! — keře! — ozdobné stromy! — květiny! Co bývá seto? sázeno? pleto? Čím jsou stezky zahradní posypány? Kdy sedávají lidé v besídce? Jak je v ní? Které květiny kvetou na jaře? v létě? na podzim? Které plody dozrávají v létě? na podzim?

102. Vlašťovky a vrabec.

Dvě vlašťovky udělaly si hnízdečko. I přiletěl vrabec, sedl si do hnízda a pravil: „To je mé hnízdo.“ Vlašťovky naříkaly a volaly: „Ty jsi zloděj, to hnízdo je naše, my jsme si ho vystavěly. Nebojíš se trestu?“ Ale vrabec zůstal v hnízdě seděti dále a odpověděl: „Nebojím se.“ Vlašťovky si však pomyslily: „Bláta a stebel najdeme ještě dosti, vystavíme si hnízdečko jiné.“ Odletěly. Netrvalo to dlouho a už seděly ve hnízdečku novém.

103. Jaro.

Když se dostaví jaro, vzduch bývá teplý. Sníh taje a tvrdá země zase změkne. Pole a luka počnou se zelenati. V zahradě a v lese stromy se zazelenají.

Květinka za květkou ze země vykukuje. Začátek činí vždy sněženka. Po té přijdou pampelišky, fialky, tulipány atd. Ptáci přiletí z teplých krajín a dělají si tu svá hnízdečka. Slunce více hřeje a dni bývají delší. Zahrady a pole zdělávají ruce pilné. Lidé odkládají zimní oděv. Dětem nelíbí se již v dusných místnostech; spěchají rády ven a baví se hrami.

Kolik čtvrtletí má rok? Jak se jmenují? Které je první? druhé? třetí? čtvrté? Které je teď? — bylo před ním? Které bude následovati? Kteří ptáci vrací se z teplých krajín? Co dělají ptáci? — louky? — pole? — stromy? Jak kvete pampeliška? Kam vyhání pastýř stádo?

104. Duben.

Duben jest jarní měsíc. (Jak se jmenují ostatní?) Dni jsou již dlouhé a paprsky sluneční hřejí mocněji. Louky a stromy se již zelenají. Stromy ovocné překrásně kvetou. Dubnové počasí jest nestálé. Hned prší, hned padá sníh, hned zase slunce krásně svítí. Ob čas fouká ještě ostrý vítr. Tu a tam třeba ještě v kamnech zatopiti. Studená noc a mráz zničí často všechn květ. To je smutné pro hospodáře. — Víš, co dělávají lidé prvního dubna? Posylají aprium. Kdo je lehkověrným, jde aprium. Nedej se ošiditi!

Jmenuj jarní měsíce! Kolikátý měsíc jest duben? Jaké počasí bývá v dubnu? Co škodí květu? Co dělávají lidé 1. dubna? Kdo tě poslal aprium? Koho jsi ty poslal aprium?

105. Kuřátka.

Na dvorečku slepička
kuřátka si vodí;
by jim našla zrníček,
s nimi kolem chodí.

Vyjde z domu Mařenka
s rukou naplněnou;
slepice i kuřátka
během k ní se ženou.

Mařenka jim nasype.
„Tady něco máte.
Jsou to dobrá zrníčka,
ať se našupáte!“

Slepičky i kuřátka
hned se našupaly;
za dáreček Mařence
pěkně děkovaly.

O kom se tu vypravuje? Z čeho vylíhnou se kuřata? Jak dlouho musí slepice seděti na vejcích? Kudy vodí slepice kuřata? Za jakým účelem? Jak jim nalezne zrníček? Čím hrabe? Kdy dává se drůbeži žráti? Kdo dal kuřátkům? Čeho? V čem je přinesla? Kam jim nasypala? Proč hnaly se slepice i kuřata k Mařence? Jak se k ní hnaly? Co jim řekla Mařenka? Co je to „našupáte“? Uposlechly slepice i kuřata? Co učinila potom? Komu děkovala? Jak? Zač?

106. Květen.

Konečně dočkali jsme se května. Vše jest krásné a čilé. Na lukách stojí již hodně vysoká tráva a tisíce pestrých kvítků. Mnohé stromy již odkvetly a nasadily plody. Jabloně ještě kvetou. Ořešák také již brzo pokvete; právě ukazují se jehnědy (kočičky). Nepravý kaštan stojí v plném květu. Též mnohé zeleniny již kvetly. Ke hrachu zastrkal zahradník tyčky, aby se na ně mohl ovíjeti. Sázenice kapustné a brukevné již vybral z paříště a vysázal je na záhony. My také

někdy v zahradě pracujeme: sbíráme kamení, plejeme, nosíme vodu a poléváme.

Ke kterým měsícům čítáme květen? Jaké počasí bývá v květnu? Co vidíme na lukách? Co již odkvetlo? Jaké barvy bývá jabloňový květ? hrušňový květ? Jak slují květy ořešáku? Které keře kvetou teď? které květiny? Co dělá teď zahradník? Které svátky bývají obyčejně v květnu?

107. Pampeliška.

Právě přinesl jsem pampelišku ze zahrady. Tam jest ještě mnoho takových bylin. Žluté její květy zdobí pažit. Ale pampelišku čítáme mezi plevel. Z přetržené lodyhy pampelišky prýští bílá mléčná šťáva. Z lodyh pampelišek dělají děti rády řetězy a zavěšují si je pak kolem krku. Ještě něco děti rády dělávají; foukají do pampelišky, když je semínko zralé a toto létá ve vzduchu. Kam takové semínko spadne, tam vyroste mladá pampeliška.

Kde roste pampeliška? Jaké má květy? Čím jest opatřeno každé její semínko? Co mohou proto? Kdy se rozlétnou? Co vyroste z každého? Co dělají děti z lodyh? Co je pampeliška? Jmenuj ještě jiné byliny, které čítáme mezi plevel?

108. Beránek.

Maruška beránka
vodí na provázku,
často s ním do polí
chodí na procházku.

Krček obvázála
jemu pěknou stužkou,
proto rád beránek
skáče za Maruškou.

Kdo měl beránka? Jak říkáme místo beránek? Kam jej vodila Mařenka? Na čem? S kým se procházela Mařenka? Co měl beránek kolem krku? Kdo mu obvázal krk? Proč běhal beránek za Maruškou?

109. Labuť a dítě.

Dítě stálo na břehu rybníka, pojídalo chléb s máslem a dívalo se na labuť. Labuť plovla pyšně sem tam po rybníku. Přiblížila-li se labuť ku břehu, dítě vždy uteklo, jelikož bálo se labutě? Labuť tázala se dítěte: „Proč pak přede mnou utíkáš? Já nejsem zlá. Chci se tě pouze optati, zdali bys mi nedala kousek chleba.“ Dítě přiblížilo se k rybníku a těšilo se z pohledu na labuť. Peří její bylo čisté a bílé; zvláště líbilo se dítěti klidné plování labutě. Dítě ulomilo kousek chleba a hodilo jej labuti, tato jej ihned spolkla; pak opět kousek a ještě kousek. Naposledy nabylo dítě tolik smělosti, že podávalo labuti celý kousek držíc je v ruce, aby si labuť dle chuti vzala sama. Labuť vzala si celý kus z ruky dítěte, ale neublížila dítěti.

Kde stálo dítě? Kde plovla labuť? Proč dítě vždy uteklo, když labuť přibližovala se ku břehu? Co chtěla labuť od dítěte? Jak se ptala? Co učinilo pak dítě? Kdo polkl chléb? Co učinilo dítě naposledy? Co učinila pak labuť?

110. Včela a holub.

Jednou stála včelička u potoka, napájela se a upadla do vody. Holub, který nedaleko na lupenaté besídce seděl, spatřil, jaké neštěstí hrozí včeličce; ulomil rychle list a hodil jej dolů do potoka. Včelička k němu připlovala, sedla si naň a frnk, již byla pryč:

Děkovala pak holoubkovi, že jí tak šťastně z potoka pomohl a život jí zachránil.

Nedlouho na to seděl opět holoubek na téže besídce. Potichoučku a pomaloučku přibližoval se myslivec k besídce, chtěje zastřeliti holoubka. Kohoutek již měl natažený a jen že nevystřelil. V tom přiletěla včelička a píchla myslivce do ruky. Celý náboj vystřelil mimo a holoubek uletěl. Kdo mu zachránil život?

Co jest včela? Kolik noh má? Kolik křídel? Co je holub? Kolik má noh? Kolik křídel? O kom se tu vypravuje? Kde napájela se včela? Co se s ní stálo? Kdo to spatřil? Kde seděl? Čím utřhl lupen? Čím trháváš ty lupeny? Kam hodil holub ten lupen? Za jakým účelem? Co učinila včela? Kdo zachránil včelu? Jaká měla býti včela? Byla taková? Kdy? Kam píchla myslivce? Jaký byl následek? Jaký byl myslivec? Jaký byl holub?

111. Louka.

Na lukách neryje se, ani neorá, jako v zahradách a na polích. Rolník musí louku hnojit a zavlažovati. Louka bývá na jaře krásně pestrá. Nejvíce však vyniká na ní zeleň. Mezi travou jsou rozličná luční kvítka a tato právě činí louku pestrou. Na trávě visí rosa, která z rána při východu slunce třpytí se, jako drahé perly. Jakmile tráva dosti vysoko povyrostla, počnou ji sekáči sekati. Sekáči vycházejí časně ráno ven s kosami a sekají trávu. Ona jest ještě mokrá. Od čeho? Když rosa uschne, přestanou sekáči sekati. Pak přijdou na louku ženy a rozhazují trávu po louce, aby uschla. — Suchou trávu shrabují pak a ukládají na hromady. Následující den rozházejí ji ještě jednou a pak ji opět ukládají na hromady. Rolník přijede na louku s velkým řebřinovým vozem, naloží naň seno a jede pomalu domů do stodoly.

Čerstvé seno vydává příjemnou vůni. Sena užívají rolníci za píce pro dobytek. Lze je i na zimu uschovati. Na lukách roste po prvé sklízni opět tráva, kterou sekávají až koncem srpna nebo v září. Tato druhá tráva sluje otava. Jmenuj náčíní, jehož potřebují při sečení trávy!

Co je louka? Jaký rozdíl jest mezi zahradou a loukou? Co roste na louce? Kdy? Jmenuj luční květiny! Kdy sekají trávu? Čím ostří sekáči kosy? Čím rozhazují ženy trávu? Za jakým účelem? Co je z trávy? Jak vypadá seno? Čím shrabují seno? Čím je nakládají na vůz? Jaký je senný vůz? Kdo tahává obyčejně senný vůz? Kam se uschovává seno? Pro koho? Co bývá ještě ve stodole uschováno? Kdy sekává se tráva podruhé?

112. Zvířata v zahradě.

V zahradě zdržují se všeliká zvířata: pěnkavy, pěnice, kosy, sýkory, posměváčkové, červenky, vrabci, žluvy, slavíci. Co činí ptáci na jaře a v létě? Mnozí ptáci obveselují nás svým zpěvem, na jiných líbí se nám krásné peří; opět jiní jsou užiteční, protože sežerou mnoho škodného hmyzu.

V zahradě poletují motýlové: bělásek, otakárek, babočka a j. Bělásek snáší svá vajíčka na kapustné a zelné listy. Z vajíček vylíhnou se housenky. Tyto užerou všecken list; jen žebérka zůstanou státi. Housenky se pak zakuklují. Z kuklí vylézají zase motýlové.

Pilné včeličky poletují nad květinami, sedají na ně a sbírají med. Na šerfiku sedí zlatohlávek a na lilii sluněčko. V trávě světélkuje večer světluška svatojánská. Komáři létají houfně ve vzduchu. Pavouci roztahují své sítě na mouchy. — V zemi ryje krtek a číhá na červy a jiná škodlivá zvířata.

Která zvířata žijí v zahradě? — na poli? — v lese? — ve vodě? — v zemi? Čím prospívají nám ptáci? Čím nás obveselují? Čím prospívají včely? — pavouci? — krty? Jmenuj škodlivá zvířata! Čím škodí housenky? — chrousti? — červi? — krtonožky? Čím obveseluje tě motýl? — světluška?

113. Chlapec a pták.

Chlapec vyšel si ven do křoví a našel pod křem hnízdo, v němž byla čtyři ptáčata. Otevírala zobáčky a křičela, jelikož jim maminka odletěla. Chlapec se potěšil, že hnízdečko našel a chtěl mláďata vybratí. Ale nedaleko seděla na větvi matka těch ptáčat a úzkostlivě křičela. Chlapec to uslyšel, ohlédl se a zvolal: „Proč křičíš tak úzkostlivě?“ Pták na větvi mu odpověděl: „Milý hochu, nedotýkej se mého hnízda, neboť v něm jsou mé malé dítky. Ty by se velmi polekaly, kdybys je bral.“ Tu pomyslně si chlapec: „Co mám učiniti?“ Tiše vzdálil se od hnízda a díval se z dále na hnízdo. Pták se utišil, přiletěl ke svým mláďatům, zakryl je křídly a děkoval chlapečkovi, že jim neublížil.

Kde našel chlapec hnízdo? Co dělala ptáčata? Proč křičela? Co chtěl chlapec učiniti? Kdo to viděl? Co učinil pták? Co řekl chlapec ptákovi? Co odpověděl pták? Co učinil tedy chlapec? Komu se to líbilo? Koho zakryl pták? Komu poděkoval?

114. Jeníček a hnízdo.

Malý Jeníček, hodný hošíček, našel hnízdo v loni na jabloni a v něm hezká ptačátka. Sotva jej spatřila mladátko, strachy se třásla a sípala, jako by o pomoc volala. — Staří přiletěli, obletovali, ach! tak žalostivě

pokřikovali: Ó dobrý hošíčku, slituj se trošičku, neboť nám děfátek, ubohých holátek! — Jeníček ptáčkům rozuměl, s jabloně slezl a odešel; ptáčkové zazpívali, hošíkovi děkovali.

115. Léto.

V létě bývají dni nejdelší. Časně ráno o 4 hod. vycházejí pilní hospodáři do práce na pole a pozdě večer hrávají děti ještě venku. Slunce vidíme v létě dlouho na obloze. Paprsky sluneční padají skoro kolmo na zemi. V poledne slunce pálí. Mnohá zvířata zalézají před vedrem (horkem) do lesů a do děr. Dělníci také odpočívají v poledne v chládku. Za takového vedra rychle uzrávají plodiny polní a zahradní. Šťavnaté třešně, maliny, jahody, rybíz, borůvky a srstky občerstvují lidi. Na poli vlní se obilí a mezi ním lze pozorovati modré a červené kvítky (chrpa, koukol, vlčí mák). Klasy poznenáhla žloutnou a zrní v nich uzrává. Žito, pšenice, ječmen a oves lidé sklízají. Nesčíslný počet krůpějí potu spadne na zemi za této práce. Bouřky vychlazují vzduch a příjemný bývá pak pobyt v údolích a v lesích.

Jaké bývají dni v létě? Jaké noci? Kdy to bývá obráceně? Kdy bývá rovnodennost? Kdo vycházejí rolníci do práce? Proč tak brzo? Co dělají? Jak bývá v poledne? Jmenuj polní květiny! Co můžeme v létě činiti? Kde se koupáváme? Kam chodíváme rádi v létě? Proč?

116. Bouřka.

Za parních letních dnů táhnou někdy černá mračna. Vzduch bývá tenkrát dusný. Blíží se bouřka. Vzmáhá se velký vítr; žene mračna před sebou a vznáší prach se silnice do výše. Lidé a zvířata se

bojí. Blesk křížuje vzduchem jako ohnivý had; temné hřmění ozývá se z dálí. Velké krůpěje deště padají na zemi. Rychleji a rychleji šlehají vzduchem blesky; hrom pořád hlučněji rachotí ráz na ráz.

Lidé se strachem dívají se na bouřku. Zapálí blesk dům nebo stodolu? Zničí snad krupobití polní plodiny? Nevystoupí snad řeka ze břehů a zaplaví pole? Konečně spustí se hustý déšť, prší jen se leje; žíznivá země zvlažuje se. Víchr přestává ponenáhlu; mírněji prší; mračna černá mizí; slunce počíná přívětivě svítiti. Vzduch je čistý. Na polích a lukách je vše čerstvé a na obloze objeví se sedmibarevná duha.

Po čas bouřky musíme býti opatrní; nemáme se však příliš báti; to je dětinské. (Bleskovod. — Kde? Z čeho? Nač?)

Kdy bývají bouřky? Jaká bývají tenkrát mračna? Čím bývají hnána? Co dělá ještě víchr? Co vidíme po čas bouřky? Jaký je blesk? Co dělá? Jak proniká vzduchem? Co udělá někdy blesk? Co následuje za bleskem? Jak prospívá bouřka rostlinám? Jak jim škodí? Bývá u nás často krupobití? Viděl(a) jsi již povodeň? Jaký bývá vzduch po bouřce? Jaké jsou zahrady a pole? Co se objevuje po bouřce? Čí moc jeví se v bouřce?

117. Mlsný králíček.

Proč asi, králíčku,
přede mnou utkáš?
co jsi zas udělal,
že se mně vyhýbáš?

Jistě jsi zase byl
v zahradě mlsáčkem?
hrýzl si květinu
hlodavým zoubčkem!

Počkej jen, mlsálku,
však já tě potrestám;
suché jen lupínky
k jídlu ti přichystám.

Co je králík? Ku kterým ssavcům jej čítáme? Proč? Která zvířata mají také hlodavé zuby? Komu je králík velmi podoben? Kde chovají lidé králíky? Čím je živí? Jaký byl králíček? Který ze žáků je mlsný? Proč se vyhýbal králíček? Co hrýzal v zahradě? Jak mu bylo pohroženo?

118. Bratři.

Jednou šli tři bratři k potoku. Prostřední z nich šel přes lávku na protější břeh. Potkalo jej však neštěstí; lávka se pod ním přelomila a on chudák spadl do vody. Nejstarší bratr to spatřil nejdříve a jal se křičeti; běžel domů, aby matce oznámil, co se stalo. Než nejstarší bratr matku k potoku přivedl, již byl chlapec z vody venku a sušil se na břehu. Nejmladší bratr skočil do potoka a vytáhl prostředního. Kdo z nich byl chytřejší?

Kolik bratrů šlo k potoku? Co chtěli činiti? Kdo jim to dovolil? Který z nich chtěl jíti na protější břeh? Kudy šel? Jaké neštěstí jej potkalo? Proč se lávka přelomila? Který z bratrů křičel? Kam běžel? Za jakým účelem? Kde byla matka? Co jí oznámil? Jakou zprávu jí přinesl? Ulekla se matka? Co učinil zatím nejmladší bratr? Kde se sušil prostřední bratr? Proč se sušil? Koho volal prostřední bratr o pomoc? Jak mu pomohl nejmladší bratr? Kdo mu zachránil život? Který z bratrů měl chytřejší nápad?

119. Les.

Les skládá se ze mnoha stromův a keřů. Půda lesní porostlá jest travou, mechem a houbami. V lese

stromy nestojí v řadách, nýbrž sem tam a často hustě pohromadě. Rostou tam buky, habry, duby, břízy atd. Mají zelené listí a proto slují stromy listnaté. Jedle, smrky, borovice a modřiny mají jehličí a proto slují stromy jehličnaté. V některých lesích rostou pouze duby; to jsou doubravy. V jiných lesích rostou pouze borovice; takový les sluje bor. Jsou také lesy bukové, jedlové, habrové atd. Listnaté lesy jsou v létě krásné. Ale na podzim listí sežloutne a zčervená; pak je vítr setřese dolů. V zimě jsou listnaté lesy holé. Za to však stromy jehličnaté zůstanou i po čas zimy zeleny.

Lesy jsou nám velmi užitečné. Dávají nám dříví k palivu, stavivu a na práce rukodělné. Drvoštěpové kácují v lese stromy, osekávají větve, rozřezávají kmeny a rozštěpují kusy na štípy čili polena. Tyto odvážejí do města. Pěkné kmeny dubové a jedlové nebývají rozřezávány. Z těch upravují trámy nebo je zavezou na pilu a tam je rozřezují na prkna a latě. K čemu upotřebujeme mladé jedle? Jmenuj lesní zvířata!

Jaké lesy rozeznáváme? Co roste v jedlovém lese? v bukovém? v dubovém? Které stromy mají listí? — jehličí? — jsou v zimě holé? — nejsou v zimě holé? Kdy se kácívají stromy? Kdo je kácí? Které stromy nám poskytují dříví k palivu? — stavivu? — na zpracování? Které stromy poskytují nejlepšího dříví k palivu. Co se děje se kmeny na pile? Jmenuj plody lesních stromů! Jmenuj zvířata, která v lese žijí!

Jmenuj křoviny, které v lese rostou! květiny! jedovaté byliny!

120. Pes a havran.

V kuchyni ukradl pes kus masa a schoval si jej za velký kmen. Havran to uviděl, vzal ten kus masa a chtěl právě s ním odletěti. V tom přišel pes. Štěkal

zlostně na havrana a pravil: „Ty zloději, dej mi to maso, patří mně!“ Ale havran vysmál se psovi a řekl: „Ty jsi zloděj. Viděl jsem, jak jsi to maso v kuchyni ukradl. Já zanesu to maso tam, kde's je ty vzal.“ — (Věříš tomu? Já nevěřím.)

Co ukradl pes? Kde? Čím byl tedy? Co chtěl s tím masem učiniti? Co chtěl asi později s ním učiniti? Kdo to viděl? Co vzal? Co chtěl havran učiniti? Kam asi? Kdo přiběhl? Co řekl pes havranovi? Co chtěl pes mít? Co mu odpověděl havran? Věříš tomu? Co chtěl havran s masem učiniti?

121. Hodné děvče.

Malá Anna našla na cestě krejcar a zasmála se tomu. „Za ten si koupím 2 krásná jablka,“ pomyslila si. Ale nedaleko stála dívka chudá. Ta se nesmála, ale plakala. Shýbala se k zemi a něco hledala. Anna se jí otázala: „Co hledáš a proč pláčeš?“ Dívka odpověděla: „Ach, má milá matka dala mi krejcar na tužku a já jsem jej ztratila.“ Tu Anna neváhala a dívce krejcar navrátila.

Anna byla poctivé děvče.

Kam šla malá Anna? Co se jí na cestě přihodilo? Proč se zasmála? Co si pomyslila? Co si chtěla za ten krejcar koupiti? Jaký měla úmysl? Kdo ztratil ten krejcar? Co si měla zaň koupiti? Kdo jí dal ten krejcar? Proč se shýbala k zemi? Proč plakala? Kdo jí viděl plakati? Co učinila Anna? Co si potom zaň koupila chudá dívka?

122. Žně.

V měsíci červenci obilí dozrává. První dozrává žito. Žito bělá se již a ječmen i oves jest ještě zelený. V polích bývá tenkrát velké horko. Ani stéblo se

nehýbe. Povětrňák na návrší toužebně očekává na pohyb vzduchu. Tráva na výsluní jest vyprahlá.

Již před východem slunce vycházejí lidé sekat obilí. Požaté obilí leží na zemi, aby uschlo. Potom se obrací a váže do snopů. Snopy svazují se povříšlem. Snopy jsou pak svázány. Svázané snopy rovnají se do mandelův. Na poli jest mnoho mandelův. Rolník nakládá obilí na vůz a veze domů do stodoly.

Obilí mlátí se cepem nebo strojem. Vymláčené obilí čistí se. Čisté obilí dává hospodář do pytlů a uschová je na sýpku. Potom vozí hospodář obilí na trh a prodává je za peníze. H. tržní za obilí peníze. Chudí lidé sbírají na poli klasy. Ptáci se také živí zrním, které na poli zůstalo.

Když je všecko obilí s pole svezeno, tenkráté pravíme, že krásnější polovice roku minula. Babí léto roztahuje svá vlákna a stěhovaví ptáci chystají se na dalekou cestu. Na poli zavládá ticho a klid.

123. Zahanbení posměváčkové.

Šel dědoušek starý,
podpíral se holí,
šedivou měl bradu,
na hlavě byl holý.

Nohy se mu třásly,
suché ruce taky,
byl na polo slepý,
sesláblé měl zraky.

Rozpustilí hoši
se mu posmívali,
tu však je okřiknul,
takto hošík malý:

„Hanba, že se starci
tomu posmíváte,
poznávám, že srdce
velmi špatné máte!

On se celý třese,
chudšas sotva chodí,
a to je vám k smíchu?
to vám radost plodí?“

Styděli se hoši
za své počínání,
a dali se ihned
všichni na pokání.

Jaký byl dědoušek? Jakou měl bradu? — hlavu? — ruce?
Čím se podpíral? Proč? Proč se mu třásly ruce a nohy? Co
bylo chlapcům k smíchu? Proč se mu posmívali? Jaké srdce
měli chlapeci? Kdo je okřiknul? Jak? Proč? Komu plodilo po-
smívání radost? zármutek? zlost? Proč se hoši styděli? Posmí-
vali se pak ještě starým lidem? Kdo je zahanbil? Kdo byl
zahanben?

Obsah.

	Strana
1. Tabulka	5
2. Čtanka	5
3. Kalamář, péro	5
4. Obraz, zrcadlo	6
5. Učitel	6
6. Žák, Začka	6
7. Stůl	7
8. Skříně	7
9. Jehla, Jehlice	8
10. Kladivo	8
11. Džbán, Sklenice	8
12. Chléb	9
13. Tělo	9
14. Oděv, Prádlo	10
15. Učirna	12
16. Žák	13
17. Dvěře	14
18. Kamna	14
19. Rodina	14
20. Světnice = Pokoj	15
21. Oběd	16
22. Hra	17
23. Lampa	18
24. Peníze	18
25. Chlapec s chlebem	19
26. Děvče a husy	19
27. Pes	20
28. Slepice	20
29. Moucha	21
30. Kuchyně	22
31. Ložnice	22
32. Dům	23
33. Pták	24
34. Zahrada	24
35. Pes a kočka	25
36. Keř růžový	25
37. Jablň	26
38. Buď opatrný	27
39. Dobrý bratr	27
40. Louka	28

	Strana
41. Procházka	29
42. Pole	29
43. Brambory	30
44. Les	31
45. Hnízdo	32
46. Čas	33
47. Čtyři roční časy	35
48. Ves a město	35
49. Trest	37
50. Obuvník	37
51. Obuvnický učeník a dítě	38
52. Remeslníci	38
53. Kráva	39
54. Pěnkava	40
55. Ptáček u okna	40
56. Žába	41
57. Vůl a žába	41
58. Pstruh	42
59. Chroust	43
60. Hlemýžď	43
61. Tři zlatí kapřiči	44
62. Domácí zvířata	45
63. Země	46
64. Tělo	47
65. Stromy	49
66. Zahrada	51
67. Řeka	52
68. Liška a vlk	53
69. Slunce, měsíc a hvězdy	53
70. Obloha	54
71. Opice	55
72. Liška	55
73. Nemocný	56
74. Brambory	57
75. Hádanka	58
76. Jezevčík a pudlík	58
77. Podzim	58
78. Ježek	59
79. Kozy	60
80. Šilnice	60
81. Špaček	61
82. Zachránění života	62
83. Pes a kus masa	63
84. Mlýn	63
85. Hospodářský dvůr	64
86. V pozdní jeseni	65
87. Zima	65
88. Kohout	66
89. Dům — (ústav)	67
90. Kamna	68
91. Kdo nechce poslouchati, musí cítiti	69
92. Chytrá myš	70
93. Vánoce	71
94. Světlo	72

	Strana
95. Nerosty	73
96. Kočička	74
97. Řemeslníci	75
98. Medvěd polapil zloděje	76
99. Opice	76
100. Zajíc a liška	77
101. Zahradá	78
102. Vlašťovky a vrabec	79
103. Jaro	79
104. Duben	80
105. Kuřátka	80
106. Květen	81
107. Pampeliška	82
108. Beránek	82
109. Labuť a dítě	83
110. Včela a holub	83
111. Louka	84
112. Zvířata v zahradě	85
113. Chlapec a pták	86
114. Jeníček a hnízdo	86
115. Léto	87
116. Bouřka	87
117. Mlsný králíček	88
118. Bratři	89
119. Les	89
120. Pes a havran	90
121. Hlodné děvče	91
122. Žně	91
123. Zahanbení posměváčkové	92

